

QVADERNS D'ESTVDI

ANY IV. VOL. I. NÚM. 4

GENER 1919

LA FILOSOFIA DE BENEDETTO CROCE

Benedetto Croce, el filòsof italià tan conegut i honorat a Catalunya nasqué a Nàpols l'any 1866. La seva activitat intel·lectual s'ha ocupat, d'una banda, en la investigació i la crítica; d'altra banda, en la construcció d'un sistema filosòfic complet que ha exercit considerable influència en el pensament de son país. Naturalment, les dues activitats no s'oposen, ans bé es completen, o millor encara, són fases distintes, en la filosofia de Croce, d'una idèntica activitat. És secretari de la important *Società Storica Napoletana*. En 1902 fundà la revista *La Critica*. En la introducció del primer número d'aquesta revista s'indicava l'objecte de la mateixa que ha estat fidelment complert en els setze anys que compta de vida. L'especialització, deia, essent indubtablement una font de progrés en la investigació, fa perdre de vista sovint els problemes generals i de conjunt. A tractar aquests problemes «amb la mateixa atenció i cura que s'adopta per les idees i fets especials i particulars», es dedica *La Critica*. En emprendre la publicació de la revista, la Direcció afirmava que

es proposava de sostenir un determinat ordre d'idees; per tant, tots els articles publicats en ella tindrien una unitat de pensament fonamental, car «res no hi ha de més perjudicial per al sà desenvolupament dels estudis que aquell mal entès sentiment de tolerància que no és altra cosa en el fons que indiferència i escepticisme, pel qual es fa lloc en les revistes pròpies a punts de vista diversos i discordants».

Ara, aquelles notes que constitueixen el programa de la revista són: reconeixement de la importància dels mètodes d'informació i documentació, però alhora afirmació de la insuficiència dels mateixos per a resoldre tots els problemes que es presenten a l'esperit humà; per tant, promoció d'un desvetllament dels mètodes filosòfics que serveixi per a suplir les limitacions dels altres mètodes esmentats; adhesió a l'idealisme «per tal com l'idealisme és l'únic sistema de filosofia»; en estètica, renúncia a tota fórmula en què es tracti de llegislar el fet de l'art, etc. Les últimes paraules del pròleg que extractem deien: «Pel demés, suposem que aquesta petita revista visqui deu anys: en deu anys ella haurà arreglerat en els prestatges de les biblioteques deu volums de prop de 500 pàgines cadascun escrits de bona fe en servei d'idees no vulgars i contenint un material certament no despreciable per la història de la moderna cultura italiana. Podrien ésser evidentment trenta o quaranta: però millor deu que cap.» L'èxit de l'obra empresa és demostrat pel fet que *La Critica* es continua publicant amb gran èxit, estant actualment en publicació el volum XVIII.

En *La Critica* i en edicions especials ha fet B. Croce una obra interessant i copiosa. El seu sistema de filosofia és contingut en els següents tres volums: I, *Estetica come scienza dell'espressione* (1902); II, *Logica come scienza del concetto puro* (1909), i III, *Filosofia della prattica* (1904). Ultra aquestes obres i com a contribució feliç, segons el mateix autor, a l'estètica, s'ha de citar el *Breviario di Estetica*, quatre lliçons escrites com inauguració d'any en el «Rice Institute» de Houston (Texas). Tres volums d'as-

sajos filosòfics són també publicats, dels quals són de notar els dedicats a la filosofia de Vico i a la filosofia de Hegel, titulat aquest darrer *Ciò che è vivo e ciò che è morto della filosofia di Hegel*. Els escrits més importants d'història literària i política són publicats en diversos volums dels quals cal citar: *Saggi sulla letteratura italiana del Seicento*; *La Rivoluzione napoletana del 1799*, etcètera.

La part que més influència ha exercit de l'obra de Croce és el seu sistema filosòfic. Intentarem senyalar-ne les idees essencials en aquesta nota.

L'obra de Croce es titula d'una manera general *Filosofia dello Spirito*. Aquest títol ja mostra la influència que sobre del filòsof italià ha exercit la filosofia romàntica alemanya, especialment Hegel.

És, doncs, una filosofia de l'Esperit, no pas de l'Esperit concret individual, producte només d'una abstracció, sinó de l'Esperit universal, en les seves manifestacions i productes. Ara, l'Esperit té dos moments: un teòric i un pràctic. A son torn, l'activitat teorètica de l'Esperit té dos moments: la intuïció i la intel·lecció, el coneixement de l'individual i el coneixement de l'universal; en suma: l'Estètica i la Lògica. A son torn, l'activitat pràctica de l'Esperit té dos moments: el voler un fi i el voler precisament el fi racional; l'acció útil i l'acció ètica; allò, en fi, que en Croce s'anomena Economia i Pràctica. Les relacions entre aquestes formes d'activitat de l'Esperit són: l'activitat teorètica precedeix necessàriament l'activitat pràctica. L'activitat intuitiva precedeix necessàriament l'activitat intel·lectiva. L'activitat econòmica precedeix necessàriament l'activitat pràctica. L'activitat econòmica és un anàleg de l'activitat intuitiva, així com l'activitat pràctica és un anàleg de l'activitat lògica. Estètica i Lògica exhaureixen totalment l'aspecte teorètic de l'Esperit; Economia i Ètica exhaureixen totalment son aspecte pràctic. Els dos moments exhaureixen totalment l'Esperit, i no cal dir que no hi ha

cap residu exterior a l'Esperit, perquè talment com en Hegel, la Natura, l'objectivitat no té cap sentit fora de l'evolució de l'Esperit.

El primer moment (Estètica) és el coneixement de l'individual. L'individual és conegut per intuïció. De les dues formes de coneixement, el coneixement per intuïció i el coneixement per conceptes, el primer és el que ens dona com a producte l'art. L'art és, doncs, coneixença de l'individual. Ara la coneixença de l'individual és mesura per l'expressió. Hom té coneixença de l'individual en tant que expressa l'individual. Hom no pot dir que hi hagi intuïcions on no hi ha expressió. La intuïció de Beethoven en escriure la Novena Simfonia és exactament la Novena Simfonia. Molts diuen que posseeixen intuïcions artístiques que no són capaços d'expressar. Però talment com al que es fa il·lusions respecte a les pròpies riqueses li diem: «Feu números, compteul!», així mateix al que es fa il·lusions sobre els propis pensaments i imatges, li diem: «Parleu; heus-aquí llapis, dibuixeu, expresseu-vos» (*Estètica*, pàg. 14). Per això l'Estètica és ciència de la intuïció i alhora ciència de l'expressió; per tant, ciència del llenguatge. Del llenguatge en general com expressió per mitjans diversos (paraula, pintura, música, escultura, etc.) de la intuïció. Per això l'Estètica de Croce es titula *Estetica come Scienza dell'Espressione e Linguistica Generale*.

El fet de l'art essent un acte d'intuïció mesurada per la seva expressió, no pot caracteritzar-se per certs fets com el sentiment amb els quals no es significa sovint sinó l'expressió incompleta i mancada.

Essent l'art, d'altra banda, coneixement de l'individual, és clar que tot motiu d'ordre lògic, utilitari o ètic perd tota significació estètica.

Així, doncs, cal rebutjar com direccions estètiques apreciables les teories de l'art de tesi, l'art al·legòric, la finalitat econòmica o moral de l'art, etc., i en general qualsevol intromissió en l'ordre

estètic de l'alta forma de coneixement o de qualsevol de les formes pràctiques.

Com un altre moment del coneixement no sense relació, en què distint del coneixement intuïtiu, trobem el coneixement lògic. El coneixement lògic és coneixement de l'universal. Ara, hi ha una forma d'escepticisme lògic que troba en el coneixement de l'universal motivacions d'ordre divers que fan que no pugui aquell considerar-se com expressió d'una coneixença. Aquest escepticisme revesteix alguna de les tres formes següents: 1) o s'afirma que l'activitat conceptual no existeix, no havent-hi, doncs, altra cosa que activitat intuïtiva; 2) o s'afirma que l'exigència d'unitat característica dels conceptes existeix, però ve d'ordres d'activitat no cognoscitius de l'esperit; 3) o s'afirma que l'exigència d'unitat ve d'aquests ordres d'activitat no representativa en quant operen sobre l'activitat cognoscitiva. En el primer cas tenim l'estetisme; en el segon cas, el misticisme; en el tercer cas, l'empirisme o arbitrarisme. La refutació d'aquestes posicions és una de les pàgines crocianas més profundament iròniques. L'estetista afirma que no hi ha coneixement conceptual, sinó només individual, ço és, art. Però aquesta afirmació, ¿què és? ¿Es pintura, cant, música, arquitectura? — El místic afirma que només l'acció tàcita, no el coneixement, pot oferir-nos l'U, l'Universal. Cal excloure del coneixement de l'Universal tot element lògic. Per això l'Universal és inefable. Resulta, però, que els defensors de la inefabilitat i per tant del silenci són els que més parlen. «¿Qui, en els nostres dies, parla tant com els místics? I realment, ¿què farien si no parlessin?» — Finalment, els teòrics de les ficcions o apariències de logicitat amb fonament alògic, en llur sàtira amable de la lògica afirmen que la teoria del concepte i de la unitat és una ficció. Però aquesta teoria mateixa és, a son torn, una ficció conceptual també? Perquè, si ho és, no val la pena de discutir-la; i si no ho és, almenys hi ha alguna cosa conceptual que no és ficció.

Refutades aquestes objeccions, pot afirmar-se la valor del concepte universal i, per tant, l'autonomia de la Lògica.

Però ¿què és, quines condicions li calen al concepte per a ésser lògic? El concepte lògic deu ésser ultrarepresentatiu i omni-representatiu. Ultrarepresentatiu, en quant no es refereix a cap representació individual; omnirepresentatiu per tal com és l'universal contingut en cada individual. Ara, hi ha també pseudo-conceptes als quals manca alguna d'aquestes dues condicions, i que no són altra cosa que ficcions pràctiques sense realitat. Exemple: *casa* és un pseudoconcepte al qual manca la universalitat, i, en canvi, *triangle* és un pseudoconcepte al qual manca la realitat.

Cada un d'aquests conceptes conté en ell mateix el seu oposat. El bell conté en ell mateix el lleig; el ver, el fals, etc. Però no és permès com en Hegel passar dialècticament, no d'un concepte a l'opost, sinó d'un concepte al distint, ço és fer devenir l'opost, distint.

Així, l'ésser pur és igual al no ésser, que és el seu opost. I en que el no-ésser en quant realitzat tingui d'ésser alguna cosa *distinta* de l'ésser, això no justifica el pas d'una forma d'ésser a l'altra forma d'ésser, perquè en el primer cas estem en un moment dialèctic ideal (i, per tant, posseint el màxim de realitat), mentre que en el segon cas estem en les categories existencials per les quals no és vàlida l'aplicació de les formes dialèctiques. Sovint encara s'aplica el mètode dialèctic, no a conceptes vers, sinó a pseudoconceptes empírics. Així, es concep el vegetal com oposat al mineral, Grècia com oposta a Roma, etc., i es pretén passar dialècticament de la una cosa a l'altra, resoldre una cosa en l'altra com es resolien vàlidament els opostos. Però ja havem dit que aquesta aplicació no pot considerar-se permesa. La conclusió d'aquesta reflexió per a la Lògica és important, per tal com permet que sia respectada l'autonomia de les demés formes del pensament (estètica, econòmica i pràctica).

Ara: el concepte que és el segon moment de l'Esperit no està

en comunicació absoluta respecte del primer. Ans bé, no pot existir com a simple concepte, ço és, com a cosa purament abstracta. *Il concetto non esiste, ne può esistere, se non nelle forme intuitive ed espressive, o, come si dice, nel linguaggio.* (Log., p. 75.) L'aparent oposició que es presentava entre intuïció i concepte, entre llenguatge i pensament, es resol en una estreta unió entre ambdós. I alhora hom veu la significació del que ha estat dit abans: que la Lògica implica necessàriament l'Estètica. Ara hom troba dos sorts de judicis expressables concretament, ço és, estèticament: el judici definitori i el judici individual. En el judici definitori l'únic element concret és l'expressió; mentre que en el judici individual, ultra l'expressió, hi ha com element concret estètic, una intuïció individual que es posa en conexió amb l'universal.

Això podria donar lloc a un dualisme. Però si s'observa bé, l'element individual és present també en la definició, car tota definició és la resposta a un problema que l'esperit es posa i això sempre és alguna cosa d'individual i concret. Ara aquest fet de la reunió dels dos judicis, definitori i individual porta a una denominació del mateix que és clàssica a la filosofia: aquesta fusió dels dos elements distints s'anomena *síntesi a priori*. I aquesta síntesi a priori no és altra cosa que el pensar real. El pensament real és síntesi d'una representació i un universal. Aquest és el fet Kant, en la història de la Filosofia. — Les següents paraules expressen d'una fàcil manera les relacions entre Estètica i Lògica en Croce: «La intuïció en l'acte lògic és orba sense el concepte, talment com aquest és buit sense aquella (1); però la intuïció pura no és orba perquè té la pròpia llum intuïtiva.»

Un nou moment de l'esperit posterior a l'activitat teòrica és l'activitat pràctica, en la qual, com havem dit, pot distingir-se

(1) Kant: Kr. d. r. V. Die transcendente Logik-Einleitung.

l'activitat econòmica i l'activitat moral. Alguns sistemes filosòfics intenten suprimir l'activitat pràctica, bé negant-li son caràcter espiritual, bé reduint-la a l'activitat teorètica. L'activitat fóra en el primer cas activitat inconscient, ço és natura, de la qual hom no esdevé conscient sinó *a posteriori*. Només que cal distingir entre la consciència present en el moment de l'activitat, la consciència de la cosa que es fa i la consciència reflexiva de l'acte mateix. Si es diu que en l'acte hom no és conscient amb aquesta segona espècie de consciència, res es pot objectar. Però cal reconèixer la primera espècie de consciència en l'acte esmentat, la qual basta perquè aquest acte tingui d'ésser qualificat d'espiritual. Respecte de la segona objecció, és evident que l'activitat pràctica és pensament, però *pensament traduït en acció, pensament que s'imprimeix en la Natura*. (*Fil. dell. Pratt.*, pàg. 13.) Però hi ha altres posicions en les quals es reduïx l'activitat teorètica a l'activitat pràctica; en els temps moderns, per exemple, en el pragmatisme. Però això no és nascut sinó d'un sofisme produït per una mala interpretació del fet, que la voluntat *promou* el pensament, el qual serveix al pragmatisme per a concloure que la voluntat *substitueix* el pensament. Afirmació que no és altra cosa que una de les moltes confusions sobre les quals s'apoya el pragmatisme «*motto d'ordine de la scuola piú confusionaria que sia mai sorta in filosofia*». (*Fil. dell. Pratt.*, pàg. 24.)

L'acció, doncs, que té una base teorètica, és autònoma en la seva producció. Ara hi ha un problema que tot sovint es posa en psicologia i que és important de remarcar, ço és, el de la distinció entre volició i acció. Volició i acció (talment com en l'estètica intuïció i expressió) són la mateixa cosa. És inconcebible la volició sense l'acció i l'acció sense la volició. —Hi ha en la filosofia de la pràctica un altre problema d'extraordinària importància: és el del conflicte entre la necessitat i la llibertat en l'acció. L'acció és necessària o lliure? Per Croce és necessària i lliure alhora. (*Fil. dell. Pratt.*, pàg. 119.) És necessària, perquè depèn d'unes

determinades condicions de fet, les quals variades, varia també l'acció; és lliure, perquè l'acció no és una simple repetició d'aquestes condicions, sinó alguna cosa *nova*.

Ara, les dues formes de l'activitat pràctica, Economia i Ètica, són, com havem dit abans, els dos moments anàlegs als dos moments teorètics. Ni l'un ni l'altre poden negar-se. L'utilitarisme que nega la forma ètica, concebint-la com explicable per pur egoisme, per una elaboració o generalització de la utilitat, accepta en la seva explicació elements ètics. A son torn l'abstractisme moral que tracta d'eliminar l'acte útil desconeix la funció que en el moral mateix té la utilitat. La relació entre Economia i Ètica és la mateixa que entre Art i Filosofia. L'acte econòmic precedeix aquí també l'acte moral. I l'acte econòmic s'introdueix també en l'acte moral. L'acció moral és també útil; l'acció moral no és desinteressada.

La darrera part d'aquest tractat és dedicada a les lleis les quals són actes volutius que tenen per contingut una sèrie o classe d'accions. Cap caràcter constrictiu pot hom atribuir-les-hi i són en definitiva individuals.

Aquestes són, breument resumides, les idees fonamentals dels llibres filosòfics de Croce. En ells tots els problemes de la filosofia hi són tractats amb una agudesa i concreció extraordinàries. Es per això que tot resum ha d'ésser necessàriament defectuós, car hom es veu obligat per raons de brevetat a abandonar aspectes de l'obra d'un alt interès i d'una profunda connexió amb el restant de la posició.

A això cal atribuir les aparents discontinuïtats i a voltes contradiccions aparents que en tot resum deuen aparèixer. Car no és certament per raons d'interior consistència que la filosofia de Croce és refutable, sinó en tot cas per disconformitat amb els principis fonamentals.

J. CREXELLS I VALLHONRAT

EL GUST LITERARI DELS NENS

I

Temps enrera m'escaigué de fer una interessant experimentació consistent en la prova del gust literari d'un grup de nens i nenes de set a deu anys que formaven una classe d'una de les nostres institucions més interessants d'educació. No és que jo m'hagués proposat de donar precisament aital caràcter a la meva experimentació, sinó que foren els mateixos nens els qui principalment la derivaren, amb satisfacció de ma part, devés un començament d'educació del gust literari.

Amb alguna excepció, aquells nens sabien llegir bé per a ells mateixos, això és, dominaven perfectament l'ús dels símbols de l'escriptura i capien amb precisió admirable el sentit de les paraules escrites sempre que expressaven idees del món de llur personal experiència. Ço que la majoria d'aquells llegidors no sabia fer, per manca calculada d'entrenament, era donar una interpretació oral, correctament recitativa, a la lectura. Jo em proposava, doncs, d'iniciar-los conscientment a la lectura en alta veu.

Volia evitar als meus deixebles aquella pena, per la qual tots hem passat durant la nostra primera experiència escolar, d'haver d'interpretar amb expressió en la veu peces de lectura que capien imperfectament o que no comprenien en absolut. Vaig decidir-me a ésser jo i no ells el lector de les composicions triades per a l'exercici i deixar que demanessin espontàniament per llegir en alta veu, després de mi, aquells que en sentissin desig. No pretenia posar-me com a model a la classe, i molt menys com a model de lector a imitar, sinó oferir-los simplement una manera d'interpretació — la meva.

L'exercici, per a ser fruitós, calia que interessés els nens;

però també, per la mateixa raó, era precís que m'interessés a mi, car em creia amb el mateix dret que ells a no avorrir-me. Jo no estava, per exemple, disposat a passar diàriament una bona estona en la lectura d'aquests llibres insubstancials i mesquins destinats als nens i que mestres i pares solen comprar-los — àdhuc si haguessin estat semblants llibres del gust pervers dels meus deixebles, cosa que ignorava però que, per respecte a ells, no presumia.

Vaig decidir-me, doncs, a llegir a la classe versos que a mi em plaguessin. No esperava que tot allò que a mi em donés plaer també agradés a ells, però si confiava que els nostres gustos es trobarien sovint en un terrer comú. Poc sospitava abans de començar que a les poques sessions ells i jo havíem de sentir-nos gairebé perfectes camarades.

Encastellat en aquest noble prejudici egoista, vaig creure del cas donar-me una altra norma, que és una recomanació coneguda de la pedagogia montessoriana: la de no subjectar els nens a disseccions tedioses de la composició literària que un els presenta. El gaudiment de la poesia escoltada els entraria natural, per una instantània comprensió o bé per una interna maturació que aniria avançant lentament, accentuant-se a cada nova audició. No em creia autoritzat a interrompre aquest delicat procés amb disquisicions lexicogràfiques o bé estil «lliçó de coses» que podrien desfogar o velar un clixé emocional ben definit. No seria tampoc un rapsoda deslligat de l'auditori, sinó que servaria devés ell una caritativa actitud d'atenció i prompte servei: contestaria en el moment oportú les preguntes pertinents, aclariria dubtes i fins aventuraria una iniciació en el sentit general en els casos possibles d'una completa incomprensió. Sobretot seria amatent a executar les repeticions, ofertes o pregades, per nombroses que elles haguessin d'ésser; car la pròpia experiència m'havia ensenyat la virtut de la reiteració en la bellesa.

En fer la tria, pel demés completament insistemàtica en quant al tresor total de la nostra literatura, dels materials que m'havien

de servir en les lectures declamades a la meua classe, m'havia guiat la preocupació de cercar preferentment poesies descriptives que glosessin temes de naturalesa com creient-los més fàcilment acceptables pels nens, i havia mig desdenyat, entre altres, les de caràcter abstracte i reflexiu. L'experiència m'ensenyà el poc encert d'aquest apriorisme. Com es veurà tot seguit, els meus nens exterioritzaren una certa preferència per poesies fortes, caps de brot de la poesia catalana, semblant afirmar bellament amb aital preferència que, tractant-se de poesia, l'infant home, com l'adult home, anteposa per natural inclinació l'estètica a la didàctica.

Afegiré que per deixar als nens en millors condicions de llibertat en aquest experiment d'iniciació en la lectura correcta en alta veu que es convertí a més en iniciació en l'educació estètica, vaig posar els materials a l'abast dels nens en certa forma d'isolament en quant a l'ús. No m'interessava cridar l'atenció dels escolars devés un llibre o un autor, sinó devés un nombre de peces literàries individuals elegides, generalment sense parentiu. Així cada poesia o cada fragment de poesia es trobava, en escritura tipiada, en un cartró del format d'un llibre gran. Un alumne podia pendre el cartró d'una poesia i estudiar-la a l'aula mateix o bé a casa seva. D'aquesta manera concentrava l'atenció i el treball en una sola unitat literària.

II

Per començar les tasques, vaig fer ús d'algunes poesies de Josep Pijoan reproduïdes per una revista catalana. (El *Cançoner* d'aquest autor està exhaurit de molt temps ha.) Em proposava de donar a conèixer diàriament una sola poesia nova, llegida repetides vegades si interessava, i de llegir abans algunes de les poesies donades a conèixer en dies anteriors, especialment les de més recent presentació (aquesta era una imposició del meu mè-

tode) i les que els meus deixebles sol·licitessin (aquesta era la imposició del gust d'ells).

L'espectacle de la meua declamació divertí de cop als nens, que eren de si discrets, d'una manera especial quan en la recitació apareixia una paraula, una frase o una imatge humorística. Era esperat que succeís d'aquesta manera. Els feia molta gràcia, per exemple, l'expressió «tita vermella» que apareix a la primera i última estrofa de la següent bonica poesia:

L'EUGA

(JOSEP PIJOAN)

Euga, tita vermella,
sones trista l'esquella,
t'han pres el teu pollí;
tu pla l'amanyagaves:
com a ell t'estimaves
m'estimaràs a mi!

Si com el pare deia
ta vista m'ataleia
veient-me doble gran,
ma testa és jogassada;
et guardo a l'eugassada,
mes sóc un trist infant!

Què frises, cap on mires,
i amb un renill et gires
per on se'l van menar?
Guaita, l'herbeta és bona;
per consolar-te et dóna
el sol un dia clar!

Euga, tita vermella,
la teva blanca estrella
del front pentinaré;
juguem a dalt la coma:
t'hi donaré una poma
si tu arribes primer.

Fins que un dia vaig entrellucar un fenomen nou en el meu auditori que va fer-me recelar sobtadament de la teoria mantinguda per gairebé tothom, que als nens els plau la broma més que tota altra cosa. No disposant pel moment d'altre material, vaig donar lectura, com a recurs, a la següent poesia de fons tan seriós que en el *Cançoner* ressaltava com una síntesi de l'espiritualitat inquieta del seu autor. Estava segur que era una equivocació llegir-la i que, no podent interessar els nens, perdria el temps.

LA VETLLADA

(JOSEP PIJOAN)

— Digueu-me, la mestressa, per qui m'haurà confós la vostra criatura quan jo parlava amb vós?

— Us pren per un altre home que fou aquí una nit; perdut entre la boira trobava el meu marit. Era una vetlla trista, escassejava el pa: com ell ens el partia, encara en va sobrar. Segut vora la taula, de cara cara al foc, el nin sobre la falda, parlava poc a poc. Deia paraules dolces... feien de bon sentir...

— Digueu-me-les, mestressa, torneu-me-les a dir!

— Deia que la vianda, sempre que es reparteix amb bon amor pels altres, us semblarà que creix; i prometia dies que allargarà per tots...

— No recordeu els termes, no recordeu els mots?

— Tan sols quan se n'anava, fent un petó a l'infant,
deia que l'esperava per quan seria gran...
que feien falta homes moguts a fi de bé...

— Digueu-me, la mestressa, cap on podria ser?
Doneu-me alguna senya, que el vull aconseguir;
per les seves paraules també em demana a mi!

— Dormiu aquesta vetlla, quedeu-vos fins demà,
guaiteu a la finestra, veureu el fosc que fa!
Els Trillons i Cabretes encara no han sortit;
pel tomb que ha dat el Carro, som lluny de mitja nit.
Mireu quina serena farà demà matí:
fins dalt a la carena us donarem camí.

Aquelles carones de nens i nenes no reien pas aquesta vegada ni els ulls estaven distrets en res. Tots escoltaven amb una profunda atenció en mig d'una immobilitat i d'un silenci absoluts. Encoratjat per la bona rebuda, vaig repetir la lectura de la poesia, una, dues, tres, quatre, no sé quantes, vegades. Seguint el meu costum en llegir a nens, llegia amb certa lentitud i m'esforçava, cada vegada més, a trobar les expressions justes. Aquelles cares reflectien una calma i una serenitat que denotaven clarament que la poesia els despertava nobles sentiments. No es cansaven d'escoltar, aquells nens; llur fruïció semblava anar sempre en augment. Alguns començaven ja d'acompanyar-me en veu baixa en la recitació quan s'esqueien frases i fragments que es recordaven. Calia terminar la sessió recitativa, la qual tenia lloc diàriament al matí, abans de començar cap classe. Temia, a més, que no es produís un saciament que els portés la desgana l'endemà. En deixar jo la poesia, diferents nens la sol·licitaren per a llegir-la, però sols a un es pogué acontentar aquell dia. En plegar al migdia una nena se l'emportà a casa per a poder-la llegir i estudiar; i al dia següent se la sabia de memòria. No trigaren

els altres en llegir-la i apendre-la també de cor. En endavant, en començar jo la recitació d'aquesta sortosa poesia tots m'acompanyaven voluntàriament, esdevenint solemnia, gairebé litúrgica. Jo donava, naturalment, la mesura de la velocitat i de l'expressió i, en recitar plegats, ells contrastaven amb la meua pauta els seus defectes d'expressió. Jo, com ells, vaig anar-me aficionant a la composició, i confesso immodestament que, en recitar-la, posant compte en les pauses, en les entonacions de la veu, etc., vaig arribar a treure filigranes. L'escena cordial del misteriós viatger en la casa hospitalària se'ns féu tan viva, que jo crec que tots ens hi trobàvem. Quina màgia tenia «La vetllada» per a tocar d'una manera tan viva el cor d'aquells innoçents? Els protagonistes, el fons, la forma, la claredat del diàleg, tot devia ajudar a l'encís. Mai ningú, ni ells ni jo, féu la més petita observació referent al caràcter dels personatges ni al significat de les paraules que es citaven. Dèiem la poesia evangèlica perquè ens plaïa i no res més. Cadascú devia haver-la classificada naturalment en l'ordre de coses que s'estimen i es respecten, però que no es comenten ni discuteixen.

Aquella revelació del gust delicat dels nens m'incità a la presentació de poesies cabdals, les quals obtingueren així mateix un èxit notable; però «La vetllada» romangué sempre l'afavorida, per la qual cosa la teníem ja com «fora de concurs». Una poesia mestra d'En Maragall els feia molta impressió i arribà a ésser una de les més estimades. És la següent:

GOIGS A LA VERGE DE NÚRIA

(JOAN MARAGALL)

Verge de la vall de Núria,
voltada de soledats,
que, immòbil en la foscúria
i en vostres vestits daurats,

oïu l'eterna cantúria
del vent i les tempestats:
Verge de la vall de Núria
a Vós venen les ciutats.

Vers Vós avancen incertes
per les altes quietuds
i els camins desconeguts
de les grans serres desertes.

Troben rius que naixent van
en els regnes dels pastors,
i ramats esquellejants
lentament pasturadors.

Van pels cims celestials
sobre les muntanyes nues...
Les congestes brillen crues
amb blancures immortals.

Van per augustes carenes
on del buit amb els afanys
troben, abocant-s'hi a penes,
al fons de les valls serenes
les mirades blavoses dels estanys.

I del vent sota la fúria,
menyspreador dels sentits,
amb els sentits desmaiats,
se'n baixen a la foscúria
de la vostra vall de Núria
voltada de soledats.

Aquí ens teniu, Verge tosca,

vagament cercant redós
en el clos misteriós
de vostra capella fosca.

Cau la nit per tot arreu...
nostre cor torna's psalteri
pressentint el sant misteri
tremolós de vostra veu.

Per què ens mireu, Verge santa,
amb aquests ulls tan oberts?
Doneu-nos l'esgarrifança
dels vells miracles complerts!

Castigueu nostre sentit
amb tant d'oblidades febres!
Deu ànima a les tenebres!
Deu-nos la fe de la nit!..

Que demà, quan surti el sol,
tornarem a pendre el vol
per les serres encantades,
i els camins de les cascades
seguirem de sol a sol...

Les cascades, que s'estan
allà lluny canta que canta,
tot trenant i destrenant
llur blancura ressonanta
sobre el negre mur gegant.

Copsats per negres alçàries,
eixordats de la remor,
anirem avall com l'aigua

per les goles solitàries
plenes d'abims i frescor.

Quan a l'última portella
tot el cel s'eixamplarà,
amb alegria novella
veurem la plana més bella
i la verdor que s'hi fa.

.....
.....

A l'hivern, quan neva i plou,
i la ciutat se remou
brillant d'insomnis i fúria
nostres ulls enlluernats
veuran, allà en la foscúria,
l'immòbil Verge de Núria
voltada de soledats.

Succéi que el primer dia de sentir aquesta bellíssima composició, un dels alumnes més intel·ligents (el fill del gran polític) hi féu algun comentari desfavorable. Poc familiaritzat amb el llenguatge poètic li semblava extravagant que es digués, per exemple, que les cascades canten. Aleshores vaig creure'm en el cas de donar una explicació general de la poesia parlant-los del santuari de Núria i la seva vall, que desconeixien gairebé tots els nens, i, finalment, desenrotllar-los una mica les metàfores del poeta. A partir d'aquest punt, la poesia, que ja havia estat rebuda amb un pregon respecte, anà agradant cada vegada més, la seva música els conquerí l'orella i aquell nen que havia fet l'observació poc favorable declarà un dia que era la que més li agradava. (Parlant-ne amb el pare d'aquest alumne, m'observà que en això el seu fill se li assemblava, car ell havia fet també poc cas del primer llibre del poeta en aparèixer

i aleshores tenia a Maragall com a poeta més estimat.) Una altra poesia, doncs, no humorística que plaïa molt. Hom podia atrevir-se a pensar que era únicament per manca d'altra cosa més substanciosa que el noi havia mostrat tradicionalment gust exclusiu en el gènere de broma.

Citaré una altra fortíssima composició, ben diferent, que vingué a disputar-se amb les anteriors la preferència dels nens de la meua classe. És la següent:

EL PI DE FORMENTOR

(MIQUEL COSTA I LLOBERA)

Mon cor estima un arbre! Més vell que l'olivera,
més poderós que el roure, més verd que el taronger,
conserva de ses fulles l'eterna primavera,
i lluita amb les tormentes que assalten la ribera,
com un gegant guerrer.

No guaita per ses fulles la flor enamorada,
no va la fontanella ses ombres a besar;
mes Déu ungi d'aroma sa testa consagrada
i li donà per trone l'esquerpa serralada,
per font la immensa mar.

Quan lluny, damunt les ones, renaix la llum divina,
no canta per ses branques l'ocell que encativam;
el crit sublim escolta de l'ànguila marina,
o del voltor qui passa sent l'ala gegantina
remoure son fullam.

Del llim d'aquesta terra sa vida no sustenta;
revincla per les roques sa poderosa rel,
té pluges, i rosades, i vents, i llum ardent;

i, com un vell profeta, rep vida i s'alimenta
de les amors del cel.

Arbre sublim! Del geni n'és ell la viva imatge:
domina les muntanyes i aguaita l'infinit;
per ell la terra és dura, mes besa son ramatge
el cel qui l'enamora, i té el llamp i l'oratge
per glòria i per delit.

Oh! si: que quan alloure bramulen les ventades
i sembla entre l'escuma que tombi el seu penyal,
llavors ell riu i canta més fort que les onades
i vencedor espolsa damunt les nuvolades
sa cabellera real.

Arbre, mon cor t'enveja. Sobre la terra impura,
com a penyora santa duré jo el teu record.
Lluitar constant i vèncer, reinat sobre l'altura
i alimentar-se i viure de cel i de llum pura...
o vida, o noble sort!

Amunt, ànima forta! Traspassa la boirada
i arrela dins l'altura com l'arbre dels penyals.
Veuràs caure a tes plantes la mar del món irada,
i tes cançons tranquiles 'niran per la ventada
com l'au dels temporals.

En recitar aquesta poesia, pausadament però amb energia, es notava en la cara dels auditors una expressió d'elevació moral que el millor predicador no desdenyaria en la faç d'un auditori de fidels. Quan, després d'haver-la sentida repetidament i estudiada amb afició se'ls féu familiar, plaïa molt als meus deixebles de recitar-la col·lectivament mentre jo ho feia. Els plaïa, crec jo, l'aire sacerdotal que donaven a la bella poesia l'amplitud dels

versos i els conceptes enlairats. De les noies algunes l'escoltaven amb una certa esgarrifança que es traduïa en palidesa del rostre, i en general l'acompanyaven amb gust; però semblava que els més fervorosos partidaris els tenia la poesia entre els nois. Algun d'ells volgué copiar-la freturós el primer dia, amb la millor lletra de què era capaç.

Vaig recordar-me que quan anava a l'escola de segona ensenyança m'havia interessat llegir, d'amagat, *La Atlàntida*, de la qual havia arribat a memoritzar amb fruïció algunes pàgines que no se m'han esborrat encara de la memòria. Atrévint-me potser massa, vaig provar d'introduir aquest poema a la meua classe de recitació; però tot seguit, preveient que l'empresa requeriria un temps que no teníem, car el curs s'acostava a la fi, vaig regular. Per altra part, aficionats a les poesies conegudes, els nens oposaven una certa resistència als debuts i preferien la repetició de les composicions ja sancionades per ells. No obstant, de Verdaguer vaig llegir-los algunes vegades la següent:

JESÛS ALS PECADORS

(JACINT VERDAGUER)

Mireu mon cor de pare amorosíssim
en creu morint d'espines coronat,
no n'hi claveu cap més al Cor dolcíssim
que tant vos ha estimat!

Sota ses ales cors de verge hi nien;
veniu-hi a l'ombra, pecadors, veniu;
els serafins més rossos quan somnien
sommien fer-hi niu.

Llenceu, llenceu el cálzer d'amargura,
que dolça bresca angèlica us portí;

si teniu set d'amor i d'hermosura
veniu, l'aigua és ací.

Tinc per les verges palmes i corones,
pel jove somnis, música i amor,
glòria i record pels avis i matrones,
pels infantets dolçor.

Veniu, daré consolació a qui plora,
medecina suau al malaltís,
i al pit de tots abocaré abans d'hora
plaers del paradís.

Mes ail vos enamoren les floretes
que en càlzer emmelat regalen fel,
i ningú assaboreix mes amoretes,
més dolces que la mel.

Té la nina aimadors, el lliri abelles,
el més petit verger son rossinyol
¡i jo, que lliris feu florir i estrelles,
tinc de plorar tot soll

Per més que els braços nit i dia eixample
ningú ¡ai de mi! ningú s'hi ve a llençar;
per tot se troba el coliseu poc ample,
i és ¡ail! desert l'altar.

¡Amors del Cel, veniu a fer-m'hi festes,
que els de la terra ja no són per mi!
¡Tant que l'estimol i sols me guarda arestes
mon blat que amb sang reguï!

Aqueix amor del món per qui em deixàreu

¿vos amarà fins a la creu com jo?
¿pel paradís obrir-vos que tancàreu
pren mort i passió?

¿Què us he fet amb mos òsculs i abraçades?
i en què us he ofès per a deixar-me així?
donau-me altres assots, altres llançades,
mes no fugiu de mi.

Jo só la via, veritat i vida,
só hermós de cara, humil i dolç de cor,
de flors mon jou suau i enlleugerida
ma càrrega d'amor.

A amar i ser amat vinguí a la terra,
fet un anyell sols per poder morir,
jo, Déu de les venjances i la guerra
que trono en Sinaí.

Quan baixo en carro flamejant de bromes
tremola encara el firmament de por,
que el núvol só dels llamps, mes ¡ai! pels homes
só l'astre de l'amor.

Ja un roc no tinc on reclinar ma testa,
que tot vos ho doní sinó la creu;
mon cos per pa, per vi la sang que em resta;
¿què dar-vos més?... preneu.

Preneu mon ser i tot, dolça primícia
de l'esplet que a la glòria us tinc guardat;
¿no tornareu al Cor d'on sou delícia,
fillets que m'heu deixat?

Si no hi torneu, ¿què faré jo? us sabria,
bocins de mes entranyes, avorrir?
amar-vos, sempre amar-vos, si podia,
fins a tornâ a morir.

Tampoc aquesta poesia, bellíssima però un poc cançonera, la vaig llegir prou vegades per a poder fer-ne un judici definitiu en quant a la seva acceptació. Alguns dels nens es distreien i sols una nena, la de més edat, hi demostrà diverses vegades una viva inclinació. No obstant, no era gaire bona llegidora i sols aprengué bé les primeres estrofes.

Després d'una explicació, que em fou demanada, obtingué bona acceptació la poesia següent:

RECOLLIMENT

(M. COSTA I LLOBERA)

Lluny, al cor d'unes aspres muntanyes
que mai petja del món ha tacat,
d'un desert en les verges entranyes,
mira el cel un verger ignorat.

Allà brolla la font de la vida
i s'hi bada el nou lliri d'amor;
veu d'oracle pel món no sentida
té allà el bosc en secreta remor.

Aigua hi corre tan pura, tan pura,
que fins àngels s'hi van a mirar:
Qui una gota en tastàs, o dolçura!
mel del món no voldria tastar.

Ai! qui el vol del colom me daria

per volar al verger abscondit...!
— Bat les ales del cor que l'ansia,
vola lluny... dins ton propi esperit.

No es cregui que amb la dèria de llegir als nens poesies serioses s'exclouessin per això les de caient senzill, les quals eren d'ells també apreciades. La següent és una mostra d'aquestes últimes:

CORPUS

(FRANCESC PUJOLS)

Si la pageseta
ve de combregar,
tot ho veu més clar.
Torna a la masia
pel florit camí
de bon dematí.
Ja en troba sa mare
que torna de l'hort.
— Deu-me esmorzar, mare,
que tinc mal de cor. —
Mentres esmorzava
li tocava el sol.

He de confessar que els petits lectors no s'arribaren mai a reconciliar amb el caprici mètric dels dos darrers versos. Els feia l'efecte d'una cadira que en assegurar-s'hi còmodament hom trobés que tenia una pota curta.

El següent sonet devia tenir també els seus atractius per als escolars, car el llegien freqüentment:

DEL POBLET DE DEIÀ (MALLORCA)

(JOAN ALCOVER)

Les parres ombregen
lleyers i pedrissos,
dones qui feinegen,
nins bellugadissos.

Les figues verdegen
damunt els canyissos,
els galls se passegen
enamoradissos.

El fullam tremola,
la vella s'acosta
al foc de la llar.

La vida s'escola,
el sol va a la posta
i el torrent al mar.

Una altra poesia que els plaïa de sentir recitar però que no molts llegien, probablement perquè vol bastanta habilitat llegir-la amb expressió, era aquesta:

UN MERCAT DE MOLSA

(JOSEP CARNER)

Matinet, matí,
que l'airet és fi
i la boira minça
s'ajeu i s'esquinça...

Vaig a les parades
de molsa... Debades
cerco ací i allí
la molsa més dolça,
la pàl·lida molsa
que sempre volguí.

Les que eren la festa
de negra foresta,
les moltes humides,
ara atapeïdes
al carrer mesquí,
jeuen arraulides
enyorant el pi.

Sona l'esquellera
d'un conventinet...
Ai la llenca estreta
d'aquest cel tan fred!

Cerco a les parades
de molsa... Debades
miro ací i allí:
em fa pertènia.

Tothom ha trobada
la molsa que cerca:
la vella criada
d'un mal corsecada,
i la dama enterca
que en vol pel jardí,
i el nin que en prenía
una com setí
per ornà el camí
vora l'Establia. —

Mes la que voldria
jo no la trobí,
malanat de mi!

Ai parada xica
del vell tremolós!
Sols en té una mica:
tal vegada hi fos.
Aixecant el rostre
diu un parenostre.

No em veu, malastruc...
Furguí, i és eixida
«la meva», escondida
assota d'un bruc!

.....

Lloeu ma fortuna,
que n'he presa una
qui té una divina petjada
de fada.

La línia de punts indica una supressió, la de les ratlles: «He fuit desseguida. Lladre, me la'n duc». Quan una poesia era bonica en conjunt però tenia algun vers inconvenient sota punts de vista que un educador està obligat a tenir sempre present tractant-se de nens, feia semblants supressions. Així vaig evitar sempre presentar versos amorosos. Altres vegades d'una poesia en presentava solament una o dues estrofes, com per exemple:

LA FLOR DE SÀLVIA (fragment)

(JOSEP CARNER)

O flor de sàlvia, cosa divina,
blanca i morada, pàl·lida i final!

véns a l'octubre per compadir
que el cel no deixi d'empal·lidir,
que s'arrauleixin les branques tortes
i que s'escampin les fulles mortes
en el jardí.

Aquest altre fragment és especialment interessant perquè en la segona part comporta una lectura en veu creixent i una culminació rotunda:

* * *

(JOSEP CARNER)

A Betlem van els infants
i els amics dant-se les mans
i els promesos i els germans
i la vella en sa capuia.
Al·leluia, vianants!
Al·leluia en nostres cants!
Al·leluia, catalans!
Al·leluia!

En fi, no tinc dret a fer interminable aquesta relació copiant tot el material de què vaig servir-me; n'hi ha prou amb les mostres que precedeixen. No seria correcte, d'altra banda, que inclogués aquelles poesies que plagueren poc. Bastarà dir que les que anaven quedant oblidades, sense que ningú se'n recordés per a llegir-les, eren precisament aquelles que, segons el criteri dominant, més pròpiament podien ser qualificades d'infantils.

Una observació significativa he d'anotar i és la preterició en què deixaren aquells nens la lectura de la prosa així que anaren accentuant el seu gust per la poesia. Aquesta els enllepolia, per dir-ho així, i trobaven dessaborida la lectura en prosa. Be és

veritat que no vaig posar jo mateix tanta atenció a triar composicions en prosa; moltes d'aquestes eren de fons instructiu i els interessaven poc. De la seva preferència per la poesia potser se'n pot deduir que l'afició real d'aquells nens era per les paraules, més aviat que per les idees i les imatges, cosa que estaria d'acord amb teories recents sobre les aficions instintives de l'infància. D'aquest gust infantil per la poesia, que pot significar avidesa de les paraules bellament combinades en un ritme, vaig aprofitar-me'n satisfactòriament en intentar amb la mateixa classe una metodització de l'ensenyament d'idiomes estrangers (castellà, italià i francès).

III

Aprengueren aquells nens i nenes a llegir bé en veu alta? Sí, n'anaven aprenent i els vaig deixar en camí d'esdevenir lectors amb solta de coses substancials. M'interessava més, a mi, l'haver constatat en ells una capacitat latent de bon gust literari que ben treballada pot menar a resultats excel·lents. No sols promet ella una elaboració superior del llenguatge individual, pel contacte amorós amb els bons mestres d'ençà dels primers anys de la vida, sinó que té demés una promesa d'alt valor social. Si una apreciació i un gaudiment de la literatura poden començar-se a establir ja en l'infantesa, això vol dir una vida d'esbarjo aixecada de nivell, vol dir els espectacles il·literaris, com el cinema, tinguts en baixa estima; vol dir, per exemple, la possibilitat que els ocis dels xofers a les parades siguin omplerts amb lectures de la Divina Comèdia i no de Nick Carter.

Caldria que tots els escriptors qui es dediquen a la producció per als nens possessin esment en la qualitat de l'obra. Massa s'ha vingut ajupint el gust dels infants en un baix nivell d'insubstantialitat. Hom dirà que els llibres didàctics estan plens precisament de poesies sèries, a fons moral. Cert, però no són aquestes poesies les que plauen als nens, com tampoc són les que ens plauen a

nosaltres. Cal que la poesia sigui una obra d'art, un motiu de fruïció estètica, i no un instrument per a llençar una lliçó moral. L'educació moral té mètodes propis que no són pas els de la literatura.

Caldria que fossin molts els que es decidissin a estudiar les capacitats dels nens amb procediments com l'usat en aquesta modesta experimentació del gust literari, els quals no tenen per finalitat un registre fred d'un estat de desenrotllament, sinó descobrir alguna aptitud per un successiu desenrotllament d'ella. Jo no desitjo reclamar el menor crèdit d'originalitat per aquest treball la inspiració del qual em pervingué de la pedagogia montessoriana.

En un pròxim article penso ocupar-me d'uns llibres de lectura editats posteriorment a manera experimental.

ELADI HOMS

LA TEORIA DELS CONJUNTS

Serà, segurament, útil i oportú exposar, d'una manera elemental i a grans línies, les definicions i conceptes capitals de la nova teoria dels conjunts, baldament ja la conegui tota persona interessada en la vida de la Matemàtica i del seu modern desplegament.

Voldríem, d'una banda, satisfer la curiositat de tots aquells qui es troben en condicions d'assimilar-se novelles teories i no poden, però, dedicar-hi gens de temps, i excitar, d'altra banda, l'interès d'aquells qui no volen abandonar el tradicionalisme tement, tal volta, que alguns dels principis fins ara considerats com a fatalment exactes siguin tan mancats de rigor lògica i matemàtica que gairebé podrien dir-se totalment inexactes.

No tractem, per això, d'escatir la valor lògica que pugui tenir la introducció d'un mètode novell dins la Ciència conceptuada la més rigorosa. Tasca és aqueixa de la Filosofia; i certament caldria que els filòsofs s'ocupessin amb més intensitat dels problemes matemàtics en llur aspecte metafísic. Vent-ho així, els filòsofs romanen dins el camp de llurs investigacions, mentre que el matemàtic abandonaria el seu camí si tractés de comprovar la valor veritable del mètode que segueix.

La noció de *conjunt* correspon gairebé exactament a la definició de la mateixa paraula: «Agregació de coses vàries.» Podem dir que la idea de conjunt és així natural a l'home com la de número. I com sigui que en la teoria de conjunts (tractant de conjunts finits) el número no és sinó la representació d'un conjunt d'objectes, prescindint de llur orde i naturalesa, caldrà primer esbossar una justificació que la idea de número sigui natural a l'home. Pels psicòlegs, romandrà l'estudi del procés que segueixen les facultats per a atényer aqueixa idea.

La qual, naix en l'home per la presència simultània de diferents objectes i varia segons això que podria ésser anomenat *grau de simultaneïtat* de l'esmentada presència d'objectes, feta abstracció de llur orde i naturalesa. Simultàniament existeixen en la Natura multitud d'objectes i l'home en pot percebre el contingut dins un cert límit, el qual pot referir-se així a l'home com a la condició dels objectes.

Definim i departim primer els conjunts finits dels infinits.

Diem que un conjunt és finit quan treient-ne successivament objectes arribem a un punt on ja no ens és possible repetir l'operació, per ésser fora tots els objectes.

I un conjunt no finit és anomenat *infinít*, és a dir que, treient-ne qualsevol nombre finit d'elements, sempre n'hi queden.

En començar l'estudi dels conjunts, la primera pregunta que ens fem és aquesta: quan direm que és donat un conjunt?, és a dir, de quina manera roman determinat un conjunt?

Es clar que, tractant de conjunts finits, direm que un és

donat si ho són tots els seus elements. Però, aquesta definició no pot ésser estesa als conjunts infinits, on evidentment no poden ésser donats tots els elements. I així diem que un conjunt infinit és donat si per qualsevol medi podem determinar tots els seus elements, els uns darrera els altres, sense exceptuar-ne ni repetir-ne cap.

Aquesta definició suposa una certa concatenació o successió en els objectes, de manera que puguem establir una comparança entre aquest conjunt i el format per la sèrie natural dels números enters positius 1, 2, 3.....*n*....., del qual en tenim idea clara.

I puix hem parlat de comparança de conjunts, cal definir això que és dit *potència* d'un conjunt, la qual serveix per a distingir-los i per a establir-hi relacions.

Diem que dos conjunts tenen igual potència o són equivalents quan entre tots llurs elements pot ésser establerta una correspondència bi-unívoca, és a dir, si a qualsevol element de l'un correspon un element — i només un — en l'altre.

Dos conjunts equivalents són representats amb aquesta notació:

$$C \sim C'$$

Si un conjunt té la mateixa potència que el format per la sèrie dels números naturals, amb altres mots, si pot ésser establerta una correspondència bi-unívoca entre els seus elements i els números que formen la sèrie natural, tenim un conjunt *numerable*.

El més senzill dels conjunts infinits és el que formen tots els números enters positius — conjunt dit de la primera potència. I és evident, per tal, que un conjunt representat per lletres, els sub-índex de les quals siguin tots els números naturals, serà de primera potència, és a dir, per definició, numerable.

Bastarà mostrar una de les *novetats* introduïdes per aquesta teoria, *novetat* que, per voler estendre l'evidència en això finit

fins a això infinit, sense justificar-la en el darrer cas, fa que molts es malfiïn de la teoria.

No cal demostrar l'afirmació següent:

No hi ha cap conjunt finit que pugui ésser equivalent a cap de les seves parts, això és, a cap conjunt que hi sigui contingut.

Considerem, només, que si treiem diversos elements d'un conjunt finit, la part que en romandrà no podrà ésser equivalent a la totalitat del conjunt, perquè li mancaran aqueixos elements per a poder establir la correspondència bi-unívoca. Diem-ho en llenguatge pla, baldament impropí: Un número (12 per exemple) no pot ésser igual a un altre que li sigui menor (4 per exemple). Ben altrament, en considerar conjunts infinits, és demostrar aquest teorema:

Qualsevol conjunt infinit és equivalent a un altre conjunt numerable contingut en el primer.

Dit més clarament: Si de qualsevol conjunt infinit en treiem un de numerable (infinit), continua essent infinit.

Donem ara per demostrat que un conjunt infinit en conté sempre un de numerable — cosa que no presenta cap dificultat — i anem a palesar l'equivalència d'ambdós conjunts. Efectivament: serà C el conjunt donat, C_1 un conjunt numerable contingut en l'altre; i D el conjunt que roman quan treiem C_1 de C . Existeix evidentment entre els tres conjunts aquesta relació:

$$C = C_1 + D.$$

Si treiem de C_1 un element a_1 , quedarà un altre conjunt C_2 , el qual, sumat amb el D , ens en donarà un altre C_3 . Això és:

$$C = C_1 + D = (a_1 + C_2) + D = a_1 + (C_2 + D) = a_1 + C_3.$$

Entre el conjunt primitiu C i el conjunt C_3 podem establir una correspondència bi-unívoca, perquè essent $C = C_1 + D = a_1, a_2, a_3, \dots + D$, i $C_3 = C_2 + D = a_2, a_3, a_4, \dots + D$, podem

fer correspondre als elements de D del conjunt C els mateixos elements de D del conjunt C_3 , i als elements a_1, a_2, a_3, \dots de C els elements a_2, a_3, a_4, \dots de C_3 , i així romandrà establerta la correspondència completa i bi-unívoca $C \sim C_3$.

Veiem per aquest teorema que hi ha conjunts equivalents a qualcuna de llurs parts. Així l'axioma tan emprat en Matemàtica, que el tot «és major que cadascuna de les seves parts», no té rigor lògica tractant de conjunts infinits. En aquests, la paraula *major* comporta el següent significat: Diem que un conjunt té una potència major que un altre si el primer conté una part equivalent al segon sense que aquest contingui cap part equivalent a aquell. O sigui, que el conjunt $C = C_1 + D$ té més potència que el conjunt $E \sim C_1$.

Acabarem senyalant una altra conseqüència més sorprenent encara.

Suposem dos conjunts C i D : quants casos poden presentar-se si acomparem llurs potències? Sembla evident que només hi haurà tres casos: Que la potència de C sigui major que la de D ; que li sigui menor, i que ambdues siguin iguals.

Cal definir, però, aquestes relacions d'igualtat i desigualtat entre les potències de la manera que havem indicada, això és, segons que l'un dels conjunts contingui una part equivalent a l'altre, etc., i veurem que hi pot haver quatre casos:

- 1.ª El conjunt C conté una part C_1 equivalent al D ;
- 2.ª El conjunt D conté una part D_1 equivalent al C ;

Aquests dos casos són possibles, i no sols possibles sinó certs. Per a palesar-ho, bastarà pendre una part (idèntica a ella mateixa) d'un dels conjunts, la qual representa el segon conjunt.

- 3.ª El conjunt C conté una part equivalent al D i el D una part equivalent al C ;

Per exemple, si C i D són conjunts infinits d'igual potència; puix sabem que, si treiem de C un conjunt numerable, la part que en resta és equivalent al conjunt total C , i, per tant, equiva-

lent al D . De la mateixa manera podem veure que D conté una part equivalent al C .

4.^t El conjunt C no conté cap part equivalent al D , ni el D conté cap part equivalent al C ;

Per exemple: aquest és el cas de dos conjunts finits compostats del mateix nombre d'elements, car és evident que no hi haurà, en cap, cap part equivalent a l'altre.

I bé. Podem preguntar: són equivalents aquests dos conjunts? no ho són? Aquesta qüestió no està encara resolta de manera prou convincent. Si arriba a ésser demostrat que sí que ho són, tindrem completament definida la relació de potència entre dos conjunts. O bé són iguals o la de l'un és major o menor que la de l'altre. I si arriba a ésser demostrat també que, en el quart cas, no són equivalents els conjunts, podrem assegurar que existeixen dues potències de tal faisó que una d'elles no és major ni menor ni igual que l'altra, és a dir, que podran existir dos conjunts *no comparables* en potència.

Els qui voldran conèixer i estudiar la manera d'operar amb conjunts i veure el grau de generalització que les operacions aritmètiques han assolit amb aquesta teoria (l'estudi, per exemple, de la multiplicació abans del de l'addició, independents la una de l'altra), podran acudir a les obres de Cantor, Bernstein, Borel, Rey Pastor, Vivanti, etc., on trobaran desenrotllades i completades les qüestions que a tall de vulgarització havem resumides en aquestes pàgines.

JOSEP M. MANTERO

CURSOS MONOGRÀFICS D'ALTS ESTUDIS I D'INTERCANVI

ASSAIG D'UNA SISTEMATITZACIÓ DE LA PREHISTÒRIA A LA PENÍNSULA IBÈRICA

(Continuació)

1.ª EDAT DEL FERRE

La falta d'estacions de l'últim període de l'Edat del bronze s'accentua en la primera Edat del ferre. Les troballes es redueixen a un grup de sepulcres d'incineració a la Província d'Almeria, unes quantes necròpolis a Catalunya i qualques troballes soltes al N. i C. de la Península.

Els sepulcres de la Província d'Almeria sols contenen braçallets de ferre o de bronze i les urnes d'incineració.

Els de Catalunya són semblants als d'Almeria, però més rics en ofrenes. Consisteixen en una fossa sense túmul en el fons de la qual es col·loca la urna tapada amb un plat. Les necròpolis catalanes es poden agrupar en dos períodes. El primer està representat per les necròpolis de Terrassa, Sabadell, Vilars i Punta del Pi. Amb elles es poden agrupar els vasos d'Argentona; el segon per les necròpolis d'Anglès i de Gibrella. En el primer període la ceràmica sol tenir decoracions bastant riques, particularment de meandres incisos. Mercès a aquestes decoracions i als

paral·lels que es troben a les necròpolis del S. de França, el primer període es pot datar en el ple desenrotllament de la cultura hallstàtica o sigui en els segles IX a VIII a. J. C. En el segon període la ceràmica adquireix diferents formes i perd les típiques decoracions pròpies del període anterior. A la necròpolis del pla de Gibrella hi tenim una punta de llança de ferre amb regatons de bronze que ens permet, per la seva igualtat amb les de les necròpolis de Ger (S. de França), fixar el segon període en el segle VI a v a. J. C.

Una mica anteriors a les dites espases són els punyals amb les antenes de bronze que caracteritzen la primera Edat del ferre en el N. de la Península i que coincideixen amb la invasió celta a l'Occident d'Europa — invasió que els historiadors solen col·locar en el segle VII a. J. C. — Els celtes entraren a la nostra Península pels Pireneus Occidentals i es degueren establir al N. i potser al C. La civilització de les necròpolis de Catalunya no sembla deguda als celtes, sinó als ligurs, poble que els historiadors ens diuen que abans de la invasió dels celtes ocupava l'Occident d'Europa i que va ésser obligat per aquests a refugiar-se als extrems de la Península. L'origen ligur de les necròpolis catalanes ens ho demostra, a part d'altres coses, el seu paral·lelisme amb les del S. de França. (Aquestes últimes anteriors a l'entrada dels celtes a la dita regió.)

LA CULTURA CÈLTICA DE LA SEGONA EDAT DEL FERRE

En els segles IV i III a. J. C. en el C. i O. d'Europa s'hi desenrotllà la cultura de La Tène, que no és altra cosa que el resultat de la influència grega sobre la civilització celta de l'últim període de la primera Edat del ferre. Els celtes de la Península que es trobaven isolats de tota influència estrangera desenrotllaren una civilització continuació de la hallstàtica i que es col·loca en la segona Edat del Ferre.

Aquesta civilització es coneix per un grup de necròpolis d'in-

cineració de Sòria, de Guadalajara i de Saragossa. Aquestes necròpolis es van utilitzar durant molt temps. Podem dir que en trobem dos tipus: l'un dels segles v i iv i l'altre del segle iii a. J. C. En els del primer tipus les espases han evolucionat. Les antenes van escurçant-se fins a quedar reduïdes a dos botons. En el segle iii els botons desapareixen i són substituïts per un disc. A Sòria s'ha trobat una espasa que no té altra empunyadura que una espiga. Aquest tipus és el clàssic del segon període de La Tène. Pertanyen també a la cultura celta el sepulcre de Miraveche (Burgos) i la importantíssima necròpolis portuguesa d'Alcacer do Sal que s'ha interpretat com a tipus ibèric, però que avui ja no es té cap dubte que és celta. I finalment ens atrevim a presentar com pertanyents a aquesta civilització una gran quantitat de poblats que fins ara s'han pres com a restes de la civilització dels ibers lusitans. Els més interessants són els de Briteiros, Sabroso, Santa Olaia i O Castro. En els de Santa Olaia s'hi veuen habitacions de diferents èpoques. El material consisteix en fibules d'arc acabades amb un botó, fibules anulars i fibules de transició del temps de Hallstatt al de La Tène, tanques de cinturó, ceràmica feta a torn i a mà, amb senzilles ratlles pintades o amb motius estampats, cosa molt curiosa i que constitueix un dels elements clàssics d'aquesta civilització celta de què ens ocupem. Segurament són també celtes algunes joies que no tenen paral·lel a la resta de la Península i que són molt típiques a Portugal i a Galícia.

Amb això tenim estudiada la civilització celta de l'Occident; resta ara el problema de la necròpolis de Perelada, única troballa que tenim a Catalunya d'aquesta civilització. El material trobat consisteix en espases d'antenes curtes que recorden el segon grau de l'evolució que es verificà en les espases del Centre d'Espanya, puntes de llança, cinturons de bronze, fibules de transició i ceràmica de tipus molt semblant a la de l'O. de la Península. Aquesta necròpolis es fixa en el segle iv a. J. C., època en què a Catalunya es desenrotllava la civilització ibèrica. La seva pre-

sència sembla explicar-nos-la el següent fet: En el segle IV, un nou contingent de pobles celtes, els gals, va invadir diferents parts de França, entre elles la part S. d'on expulsarien els primitius celtes que l'ocupaven fent-los internar al N. de Catalunya on degueren desenrotllar la civilització celta que trobem a Perelada. Això sembla confirmar-nos-ho la gran identitat que hi ha entre el material de la necròpolis de Perelada i les del Migdia de França (Avezac-Prat).

LES COLONITZACIONS

El començ de la colonització fenícia es sol datar un poc abans de l'any 1000 a. J. C. Els fenicis habitaren sobretot el S. de la Península, fundaren Cádiz i degueren estendre la seva colonització fins a la invasió dels cartaginesos; invasió que es sol atribuir a una demanda d'auxili dels fenicis que es veien oprimits per les tribus ibèriques d'Andalusia. Els cartaginesos vers el 500 s'instal·laren al SE. de la Península i començaren una època de civilització cartaginesa, que florí principalment després de la pèrdua de la primera guerra púnica i que acabà amb la vinguda a la Península dels romans.

Més important que les colonitzacions fenícies i cartagineses són les relacions de la Península amb els grecs; relacions que ens permeten explicar els diferents fenòmens de la civilització ibèrica. En el segle VI a. J. C. els foces de Marsella es van instal·lar a la petita illa que avui és Sant Martí d'Empúries, on van desenrotllar una extensa civilització que va durar fins a l'avençada època romana. Fora del cas aquest tot el demés és un ver misteri. Ni tan sols sabem quan començaren les relacions dels grecs amb els ibers. Es parla d'una famosa expedició de grecs que cap el segle VII a. J. C. va visitar la costa d'Andalusia on es trobà amb Argantoní, sobirà molt important que els oferí terreny i que més tard els donà plata perquè poguessin murallar la ciutat de Focea i defensar-la d'una invasió. M. Clerc, professor de la Universitat

de Marsella, suposa que hi hagueren a la nostra Península dues colonitzacions gregues: una a Empúries començada el segle VI a. J. C. des de Marsella, i una anterior a la costa Meridional directament des de Focea. Segons ell, les relacions dels grecs amb Argantoni tenen quelcom de veritable, però considerant a Argantoni no com un tipus únic, sinó com un tipus que inclou diferents personalitats, cosa molt freqüent en les històries antigues. Si la hipòtesi de M. Clerc és certa, ens explicaria molts problemes de l'origen de la cultura ibèrica, que floreix amb més intensitat al S. i al SE., o sia prop d'aquella primera colonització focea, que no pas a Catalunya, o sia prop d'Empúries.

LA CULTURA IBÈRICA (1)

Paral·lelament a la civilització celta de la segona Edat del ferre es desenrotllà la civilització ibèrica; civilització que florí principalment al S. i SE. de la Península i que presenta un material molt típic.

Els textos sobre els pobladors de la Península eren fins fa poc un caos de notícies contradictòries. Avui mercès als treballs del professor Schulten se'ns han aclarit nombrosos problemes de la constitució ètnica de la nostra Península. Segons Schulten els primers invasors de la nostra Península foren els ligurs, poble que, com ja diguérem, en el segle VII es veié obligat per la invasió dels celtas a refugiar-se en els extrems de la Península. Poc després de l'any 500 a. J. C. els ibers que ja feia temps ocupaven l'Andalusia s'extengueren per la costa oriental i penetraren al S. de França. L'any 400 a. J. C. obligats pels Gals repassaren els Pirineus i s'estengueren pel C. d'Espanya, llavors ocupat pels celtas. En aquesta època degueren començar a aparèixer en aquests llocs les tribus ibèriques que trobem a l'època romana: lusitans, carpetans, oretans, vetons, vacceus i celtíbers.

(1) Vegi's Bosch: *La Cultura Ibèrica*. (QVADERNS D'ESTVDI, 1917, novembre-dецembre, amb gravats).

Estudiant la ceràmica ibèrica s'ha pogut fixar un núcli de cultura ibèrica a Andalusia, un al SE., un a l'Ebre i un a Castella, i aquesta divisió la confirmen els altres fenòmens culturals.

En la costa del SE. i S. hi tenim grans poblats, necròpolis i santuaris. Els poblats malauradament no els coneixem gaire bé i és molt difícil arribar a fer-nos càrrec del que eren les ciutats ibèriques d'aquest temps. Sembla, però, que eren ciutats importants, amb grans muralles, fosses circulars i cases de planta rectangular. Els més importants són els d'Osuna, Meca, Elx, etc. Els santuaris més interessants són: el de Cerro de los Santos (Albacete) i els de Castellar de Santisteban i Despeñaperros d'Andalusia. El de Cerro de los Santos està situat en un turó i té un temple de planta semblant a la dels grecs. Hom hi ha trobat nombroses estàtues votives de pedra i ex-vots de bronze. Els d'Andalusia presenten l'aspecte d'una gruta i donen la idea d'una civilització més rústica que la del SE. de la Península. A les necròpolis tenim urnes d'incineració ricament ornades i vasos amb ofrenes. Ordinàriament les urnes i les ofrenes es troben en una fossa cavada en el sòl o tancades en una caixa feta amb lloses de pedra. Les necròpolis més notables són: les d'Arxena (Albacete) i la d'Almedinilla (Còrdova).

La manifestació més interessant de la cultura ibèrica és potser l'escultura. En ella és on es mostra més clarament la influència grega. Aquest art es desenrotlla per tot el territori ibèric de la Península, però en el S. i SE. és on es mostra amb un caràcter més peculiar. Trobem tipus escultòrics molt grollers i que ens parlen d'un art molt primitiu, però en canvi en tenim d'altres que són ja molt superiors i que tenen certes relacions amb l'escultura grega. Una cosa molt típica de l'escultura ibèrica són les figures d'animals i les esfinxs, tipus que han donat lloc a diverses discussions establint paral·lels entre l'escultura ibèrica i la oriental. A Osuna tenim uns relleus molt curiosos amb representacions de lluites i de caça, tipus de dones, figures d'animals, etcè-

tera. Aquest grup d'escultures d'Osuna és potser el que ens dona un caràcter indígena més típic.

Un altre art que florí notablement al S. i SE. de la Península és l'orfebreria. Aquest art el tenim representat per la diadema d'or trobada a Javea i per les arracades d'or i braçalets de plata de Tivissa.

Les armes ibèriques trobades en els poblats són de diferents tipus. El més característic és la falcata, sabre corbat amb una empunyadura que sol tenir la forma d'un cap de cavall estilitzat. Aquest tipus de sabre és el que es troba en quasi totes les estacions del S. i SE. El seu origen ha donat lloc a varies discussions. Hi ha qui el suposa un tipus ibèric i qui un tipus degut a la civilització grega influïda pels ganivets curvilinis orientals. Tenim falcates a tot el llarg de la costa de l'Adriàtic, a Itàlia, a Grècia i en les necròpolis celtes del C. de la Península. La gran varietat de tipus de falcates que trobem en tots aquests llocs fa suposar que no es tracta d'un tipus grec, sinó d'un tipus que degué formar-se al C. d'Europa per evolució del ganivet corbat hallstàtic, i que d'allí es propagà per les diferents regions.

La ceràmica ibèrica constitueix un dels problemes més interessants de la cultura ibèrica. A la regió del S. i SE. al costat d'una ceràmica molt grollera feta a mà, que es podria comparar a la del període neolític, hi trobem una mena de terrissa feta a torn i generalment decorada. Els motius decoratius de la ceràmica del S. i SE. són animals molt estilitzats i motius vegetals combinats hàbilment amb motius geomètrics. Es troben també algunes curioses decoracions humanes que ens donen la idea d'un art infantil i que contrasten amb la perfecció dels motius vegetals i geomètrics. La ceràmica d'aquesta regió oriental s'estén cap al N. i arriba fins al S. de França.

La cultura ibèrica del S. i SE. degué tenir el seu ple desenrotllament en els segles v i iv a. J. C. El seu floriment acaba amb l'ocupació romana. És cert que en els poblats romans es troben restes de ceràmica ibèrica, però aquesta és ja completament degenerada.

Segurament amb la vinguda dels romans no tenim altra cosa que la consagració del fet que s'havia iniciat amb la dominació cartaginesa. Els íbers que perden la pau i que es veuen sotmesos a un jou estranger produeixen tan sols les formes més senzilles del seu art, i a poc a poc, la cultura ibèrica es transforma en una variant de la cultura romana.

LA CULTURA DE L'EBRE

Al segle III època en què la cultura ibèrica del S. i SE. comença a decaure i la de la costa de Catalunya es veu també trasbalsada, tenim un floriment de la cultura ibèrica en l'Ebre. Aquesta civilització comprèn les conques dels afluents de l'Ebre de Catalunya i del Baix Aragó, i es manifesta en una sèrie de poblats i necròpolis que es poden agrupar en dos períodes.

El primer comprèn els segles V i IV a. J. C. i es caracteritza per l'escassetat del metall, per la raresa del ferre i per la terrissa feta a mà, amb cordons de relleu i amb impressions digitals. Els poblats més interessants d'aquest període són: Les Escodines Baixes, Les Escodines Altes i Sant Cristòfol a Maçalió, el Vilallonc i el Tossal Redó a Calaceit. Aquests poblats tenen una planta molt senzilla i molt irregular i ens parlen d'una cultura molt primitiva. El material és molt pobre. Consisteix en terrissa feta a mà decorada amb impressions digitals o amb motius rectilinis, objectes de bronze, pesos de taler de fang, alguns fragments de braçalets, fíbules de tipus anteriors als de La Tène II, etc. La cultura d'aquest període la coneixem també per algunes sepultures d'incineració formades per lloses de pedra que ens donen una cambra d'un tipus molt semblant al de la cista del principi del bronze. El material trobat en aquests sepulcres és idèntic al dels poblats.

L'època de transició del primer període al segon la tenim representada en els poblats de La Gessera, Les Ombries i el Piuro del Barranc Fondo. Durant aquest període tot el material es va fent més perfecte. La ceràmica té encara moltes coses del període

anterior, però presenta ja algunes formes noves, per exemple, copes i grans gerres fetes a mà, plats bastant fins amb senzilles circumferències concèntriques, etc. En Les Ombries s'hi ha trobat un petit fragment de ceràmica grega que ens ha permès fixar aquests poblats al segle IV a. J. C.

El poblat més ben conegut del segon període és el de Sant Antoni a Calaceit. Aquest poblat presenta l'aspecte d'una vera ciutat i ens parla d'una civilització molt avançada. El material és molt perfecte. Consisteix en falcates de ferre, espases i fibules del segon període de La Tène, cinturons de bronze, puntes de sageta, anells, dues perles de vidre, objectes d'òs, pesos de teler molt regulars, terrissa feta a mà molt pobre de decoracions i una gran quantitat de ceràmica a torn: grans gerres, vasets d'imitació grega, tapadores amb motius ibèrics pintats, plats molt ben decorats, etc. Aquesta mateixa cultura la trobem al Tossal de les Tenalles (Sidamunt, a Catalunya), on a part d'altres coses molt curioses hi tenim trossos de fusta, un tros de cabàs fet de palma, fragments de ble dins d'una llàntia hel·lenística, abraçadores d'escut (que els íbers van copiar dels celtas), un grup d'eines agrícoles que ens donen idea de la manera com els íbers treballaven el camp (de les quals en tenim també curiosos exemplars del poblat de Puig Castellar a Santa Coloma de Gramenet, del mateix temps), terrissa a mà i a torn molt perfecta i decorada amb motius geomètrics molt senzills, motius vegetals i ocells molt estilitzats i que estan molt lluny d'assolir la perfecció tècnica dels del S. i SE. En la ceràmica pintada d'aquest període és molt típica la de La Zaida a l'Aragó.

A tots els poblats del segon període hi tenim objectes que ens parlen d'un actiu comerç amb els grecs. Sembla ésser que en aquest temps en que els íbers del S. i SE. es veien dominats pels cartaginesos i més tard pels romans, els grecs van sostenir relacions amb els íbers de l'interior de la Península i que a poc a poc la ceràmica hel·lenística va substituir la ceràmica indígena ornada.

LA CULTURA DE CASTELLA

En el segle III es desenrotllà al Centre de la Península una curiosa varietat de la civilització ibèrica. D'aquest temps són algunes estacions de la Celtibèria on hi ha restes de recintes fortificats amb parets ciclòpees molt semblants a les de la regió S. i SE. La cultura celtibèrica ens és coneguda principalment per les excavacions de Numància, ciutat on es recollí tota la cultura ibèrica quan la conquesta dels romans. Numància és una ciutat fortificada molt més gran que les de la conca de l'Ebre i amb carrers empedrats que es creuen formant grans illes de cases. El material de metall és molt pobre. Es redueix a falcates, punyals, fíbules, etcètera. En canvi la ceràmica és molt interessant i és on podem constatar millor la fusió de la cultura ibèrica i la celta. Trobem terrissa a mà i a torn, de formes molt curioses i amb decoracions molt bàrbares i quasi bé deformes. Les decoracions més usades eren: lluites de guerrers, caps de cavall molt estilitzats, animals fantàstics, taules de dames, etc. Podem suposar que a Portugal i a Galícia degué existir-hi una cultura molt semblant a la de Numància, encara que més pobre.

L'any 133 a. J. C. la ciutat de Numància caigué en poder dels romans. Des de llavors el poble íber no és sinó un poble sotmès a l'Imperi Romà que veu com a poc a poc la seva cultura és absorbida per la cultura romana, llavors senyora de tota l'Europa Occidental.

MARIA MONTANER

BIBLIOGRAFIA

OBRES GENERALS

- J. DECHELETTE: *Manuel d'Archéologie préhistorique, protohistorique et gallo-romaine.* (París, 1908-1914.)
P. BOSCH: *L'edat de la pedra.* (Col·lecció Minerva. Barcelona, 1916.)

QVADERNS D'ESTVDI

PALEOLÍTIC

H. OBERMAIER: *El hombre fósil*. (Madrid, 1915.)

NEOLÍTIC I ENEOLÍTIC entre molts altres treballs:

E. CARTAILHAC: *Les Ages préhistoriques de l'Espagne et du Portugal*. (Paris, 1886.)

G. WILKE: *Südwesteuropäische Megalithkultur und ihre Beziehungen zum Orient*. (Würzburg, 1912.)

H. GÓNGORA: *Antigüedades prehistóricas de Andalucía*. (Madrid, 1868.)

L. SIRET: *L'Espagne préhistorique*. («Revue préhistorique», 1893.)

H. i L. SIRET: *Les premiers âges du métal dans le SE. de l'Espagne*. (Anvers, 1887; traducció castellana; Barcelona, 1890.)

M. CAZURRO: *Los monumentos megalíticos de la provincia de Gerona*. (Madrid, 1912.)

Articles de les revistes: *O Archeologo Portuguez, Portugalia, Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* (Crònica), etc.

CRONOLOGIA DE L'ENEOLÍTIC

H. SCHMIDT: *Estudios acerca del principio de la edad de los metales en España*. (Madrid, 1915.)

EDAT DEL BRONZE

H. i L. SIRET: *Les premiers âges du métal*, etc.

CARTAILHAC: *Âges préhistoriques*, etc.

L. SIRET: *Questions de Chronologie et d'Ethnographie ibériques*. (Paris, 1913.)

E. CARTAILHAC: *Les monuments primitifs des îles Baléares*. (Toulouse, 1892.)

1.ª EDAT DEL FERRO

H. i L. SIRET: *Les premiers âges du métal*, etc., l'âm. XII.

P. BOSCH: *Dos vasos de l'edat del ferro trobats a Argentona. La ceràmica de Hallstatt a Catalunya*. («Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», V, 1913-14, p. 816 i seg.)

E. CARTAILHAC: *Les premiers âges du métal*, etc.

2.ª EDAT DEL FERRO

MARQUÈS DE CERRALBO: *Necropoles ibériques*. («Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques», Genève, 1912) i recensió d'aquest treball a la Crònica de l'«Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», V, 1913-14.

MARQUÈS DE CERRALBO: *Las necrópolis ibéricas*. («Congreso de Valladolid de la Asociación española para el progreso de las Ciencias», 1916.)

P. BOSCH: *La cultura ibérica*. (QVADERNS D'ESTVDI, novembre-desembre de 1917.)

POLÍTICA INTERNACIONAL

NOTICIARI

Dia 1 de gener. — Mr. Jouhaux fa conèixer un programa mínim de la C. G. T..

Es fixa la reunió del Congrés de l'Internacional per al dia 13 a Lausanne. — Ocupació de Constantinoble pels aliats.

Dia 2. — Dimiteixen Wurm, Kautsky i Bernstein, Secretaris d'Estat de les repúbliques alemanyes.

Dia 3. — Radek, representant bolxevic a Berlín, és expulsat. — Wilson és rebut al Montecitori.

Dia 4. — Wilson visita al Sant Pare. Lausanne sol·licita del Govern federal l'interdicció del Congrés socialista.

Dia 5. — Arriben a París delegats txeco-eslovacs i iugo-eslaus. — Ingressen en la C. G. T. els sindicats d'Alsàcia-Lorena.

Dia 6. — Mor Roosevelt. — Revolta i sagnant repressió a Berlín. — S'aguditza el conflicte prussià-polonès.

Dia 7. — Continuen les lluites a Berlín. — Els polonesos s'acosten a Posen. — Els laboristes anglesos se declaren oposicionistes de la coalició menada per Lloyd George en la Cambra dels comuns.

Dia 8. — Notícies daneses fan creure una dissensió entre els capitosts dels bolxeviki. Trotzki, hauria arrestat a Lenine.

Dia 9. — Se confirma el triomf del govern alemany i la repressió violenta dels espartaquistes.

Dia 10. — Se publiquen les notes diplomàtiques d'Anglaterra proposant i França refusant una intel·ligència amb tots els governs russos inclús el dels Soviet. — Es publicada la llista del nou ministeri anglès.

Dia 11. — Abdica la gran duquesa Adelaida de Luxemburg. —

Reunió preliminar del Consell de guerra inter-aliat per a estudiar la pròrroga de l'armistici.

Dia 12. — Revolta revolucionària obrera a Buenos Aires.

Dia 13. — Es publiquen els resultats de les eleccions a Baviera. Triomfen amb una majoria de uns 250 mil vots els partits burgesos.

Dia 14. — Wilson demana al Congrés americà crèdits per 100 millons de dollars per a l'avituallament d'Europa.

Dia 15. — Una conferència preliminar fixa el nombre de delegats a la de la pau i els principis generals. — Els caps espartaquistes Liebknecht i Rosa Luxemburg son arrestats i morts a Berlin.

Dia 16. — Es discuteixen les relacions entre la Conferència de la pau i la premsa. — Es renovellat a Trier l'armistici.

Dia 17. — Reconstitució del ministeri Orlando. — Paderewski devé primer ministre polonès.

Dia 18. — Poincaré, obra la conferència de la pau que tria per president a Clemenceau.

Dia 19. — Constitució d'un ministeri Paderewsky a Polònia i d'un Berenkey a Hongria.

Dia 20. — Dinar a Wilson en el Senat francès. — Roulens, embaixador de França a Rússia és escoltat a la Conferència de la pau. — Eleccions alemanyes amb majoria dels partits socialistes. — Intent de restauració monàrquica a Portugal. — Assamblea dels sinnfeiner a Dublin.

Dia 21. — La Conferència escolta a Scavenius diplomàtic danès a Petrograd. — Lluites entre polonesos i prussians a la Marca de l'Est de Prússia.

Dia 24. — Els bolxeviks són derrotats a Marva. — Se reuneix el Consell superior de Guerra.

Dia 25. — La Conferència de la pau acorda desmobilitzar segons un pla comú mantenint un mínim d'exèrcit i una autoritat comú. — Wilson proposa cridar a conferència a tots els partits russos en la illa de Prinkipo al Mar de Màrmara.

Dia 26. — Weimar és designat com a lloc de l'Assamblea na-

cional alemanya. — La Conferència de la pau accepta en principi la Lliga de Nacions.

Dia 27. — La Conferència delibera sobre Polònia i les colònies alemanyes.

Dia 28. — Es coneixen els resultats de les eleccions alemanyes que donen majoria als socialdemòcrates i no acusen cap gran canvi d'opinió.

Dia 29. — Es discuteix la qüestió de les colònies alemanyes i de la Turquia d'Àsia.

Dia 30. — Es discuteix el conflicte txeco-polonès i el règim d'emigració a Amèrica.

I. REVOLUCIÓ POLÍTICA I REVOLUCIÓ ECONÒMICA DE LA NOVA EUROPA

Escrivia un dels inspiradors i teoritzants de la política alemanya a la manera forta, que la guerra — llavors semblava llunyana — era continuació de la política, era la política mateixa, portada, això sí, a un màxim d'eficàcia, i servida per armes i procediments de tota mena.

Ningú rebutjarà que abans de la guerra, la política social era entre les preocupacions dels homes de govern la que primava. Acabaven de fer llur aparició en el camp de la lluita les doctrines de Sorel, i es discutia entre esborronaments de por i entusiasmes d'esperança, el mite de la vaga general, de que els nostres obrers en 1902, abans de cap teoria — ¡quina dada per a la psicologia de nostres revoltes! — havien intentat ja l'experiment. Per sota de l'utopia, per sota de la cega i estèril violència, hi havia el foc del sentiment, hi havia no acte de raonament, sinó reacció de la sensibilitat, una apreciació de la injustícia social.

Però en aquell moment esclatà la guerra, i les qüestions nacionals, amb sorpresa d'uns, i segons previsió d'altres, ofegaren la qüestió social. Perduraven les causes de sa virulència, en les

necessàries condicions, que implica avui entre els homes, llur activitat productora. La idea d'injustícia social fermentava en silenci i el més llec, el més negat en matèria d'apreciar estats de consciència i actuacions col·lectives, ja anunciava la revolta social al menys en el poble que perdés la guerra. No en và se mostra als homes l'ús de la violència, se'ls ensenya la fecunditat de la sang vessada, i se'ls teoritza sobre la poca valor de la vida individual. Com en l'ordre nacional ahir en l'ordre social tenim avui la guerra, continuació de la política, segons el teòric alemany.

La guerra social avui— com ahir la de les nacions —ve d'Orient. Rússia, la santa, terra de misticisme, d'intel·ligència col·lectiva i de cega voluntarietat, fou el país que obrí la via, i usem per a designar als qui han encesa la guerra nova una paraula exòtica manllevada al lèxic eslau en la incomprendibilitat de la qual, hi ha una mena de correspondència amb el caòtic resultat de les forces socials desencadenades. De Rússia, terra de passió, la guerra social s'és encomanada a Alemanya, país d'intel·ligència profunda i tardana, i per espurnes sembla arribar a la terra anglesa de la freda energia, i haver un moment arborat de febre roja, la pacífica i pagesa complexió política de les repúbliques d'Hel·vècia.

Només a Rússia, fins ara, és arribada a ple esclat la revolta social; només allí són i es mantenen en possessió del poder els bolxeviki. Cal una explicació del triomf obtingut per la tendència social extrema, la causa hauria de raure en una modalitat especial congènita de la nació russa. I tots els escriptors, tots els economistes i polítics de la Rússia ens assenyalen el mateix fet: la constitució agrària russa, és la premisa de l'èxit de la revolució agrària russa.

En altre lloc, he exposat amb més detenció unes quantes dades del problema: les essencials són, que d'ençà de la alliberació dels serfs, la població agrària russa, que és ben bé el 90 per 100 del total (avui encara, ja que l'èxode rural, si bé arribat a Rússia amb retràs hi és actualment tant violent com fa 90 anys a Angla-

terra, i com en fa 40 a Alemanya), no disposa més que d'un terç de les terres. Stolypine l'últim gran ministre de l'antic règim, trencà la punxa i esmussà el tallant de la revolució del 905, amb sa reforma agrària de petita colonització al Sud de Rússia i en terra de Sibèria. Oblidat el procediment, quan les derrotes feien més impotent la organització tradicional i sense donar als poders revolucionaris el temps de consolidar-se, els maximalistes, per un cop d'audàcia s'apoderen de la cosa pública en les grans ciutats, i es guanyen l'adhesió de la pagesia decretant en dues hores i des de la comuna de Petrograd la nacionalització de tota la terra. Ara, és clar, que confiada aquesta a mans dels pagesos, que a Rússia com arreu, tenen un sentiment de la propietat territorial activa, una adhesió al terròs cultivat per ells, natural i incommovable, el moviment comunista s'ha convertit, curt i ras, en una parcel·lació de la gran propietat i fins de la propietat comunal, amb la qual cosa ve a coincidir la sagnant i caòtica revolució eslava, amb la sàvia obra constructiva que als antípodes realitza el govern democràtic de la Nova Zelàndia.

Distingint entre el fons i la forma de la revolució russa, veurem que en una forma nova i certament interessant els *soviet*, el seu contingut és el contingut etern de totes les revolucions triomfants de des dels plebeus de Roma al *Jacques bon homme* de l'antic règim. I arribats a aquesta veritat clourem com l'objectiu i honorable informador del *Manchester Guardian*, que l'arrel de la combativitat dels governs occidentals contra la revolució russa, està en l'odi a formes de la propietat i de la família que no són les nostres. Ara que, observat que la revolució agrària és de ja fa temps acabada, i en canvi la superfície política és més que mai revolta, la violència creix, la desorganització i misèria de les ciutats, l'anormalitat dels transports i l'estagnació de la economia s'intensifiquen, sense compensació ni aventatge, hem de concloure com el dit corresponsal anglès, que la força moral i ideològica de la revolució russa és acabada. S'acosta de segur el moment de la reacció, i Déu vulgui que en aquest moment no's destruïxi allò

que de fecunde hi havia en la tasca dels *soviet*, allunyant l'hora de l'equilibri definitiu.

Després de la revolució russa, l'alemanya. De la banda d'ençà de l'Elba mancaven del tot, i enllà de l'Elba en gran part, en una màxima part, els supostos de la revolució russa, i l'experiència ens ha mostrat, que el doctrinarisme teòric sense base econòmica no fa, al menys, no acaba de fer, les revolucions. Enfront de l'instint de revolta, hi havia un poder de l'Estat molt més efectiu que a Rússia, hi havia sobretot una organització infinidament més complicada, la consciència social d'aquesta major complexitat, i la noció dels trastorns que hi hauria en alterar-la. La vida industrial és a Alemanya la dominant, i en la vida industrial, el socialisme no ha trobat encara la solució que permetés passar-se del dret de propietat privada. Necessita directores tècnics, i necessita gent que corrin el risc d'una pèrdua, és dir directores econòmics. Tenir directores tècnics i directores econòmics, implica el pagament d'un interès, el pagament d'uns beneficis d'empresari; suprimir-los, verificar a ultrança la socialització industrial, implicaria una menor producció, seria menor riquesa, seguida naturalment de més forta reacció burgesa, entre la misèria i el dolor, com fa cent anys neixia el capitalisme. La revolució alemanya tenia possibilitats polítiques però no econòmiques. Avui està decapitada en la lluita als carrers de Berlin. Ebert i Scheidemann, probablement no ells, sinó la força burocràtica i militar de l'antic imperi, han sabut resistir més i millor que Kerenski. Ningú, de tant lluny com nosaltres som, i amb tant escassa informació, no gosaria dir que sigui definitiu el seu èxit. Però si que es pot pensar que la revolució econòmica alemanya, no ha de seguir el camí que Liebknecht i els spartaquistes assenyalaven, sinó el que ja de temps en els dies de la guerra, marcava un burgès, tan burgès com Walter Rathenau. La llibertat política té un vaste trajecte a recórrer dintre les lleis alemanyes, no així la llibertat econòmica, falsa idea clara que veiem bandejada de la seva acrópolis i ciutadella tradicional: la ciutat de Manchester. En lloc del *laissez nous*

faire dels comerciants de Lilla, al ministre de Lluís XIV, el món repetirà demà: *l'economia no és cosa de cadascú, l'economia és cosa de tots*, i Rathenau tindrà l'honor d'haver donat la base moral, les fórmules immediates i el principi de realització d'aquesta fórmula. Voleu més profunda i completa revolució? Ja no més el dret de opinar: «Jo ja guanyo prou diners; no vull, doncs, modificar la meua maquinària, ni augmentar el meu utilitatge, fins a la total utilització de la força de ma turbina». L'interès social de l'empresa, reconegut com a superior a l'interès privat de l'empresari; però l'empresari no exonerat de ses tasques útils d'endegador i propulsor de la producció. Verament, si els homes de la nostra generació veiem això, i encara la constitució de la Lliga de les Nacions damunt amplies bases sòlides, tindriem el dret de pensar que la guerra no fou inútil, i els sacrificis immensos d'Europa, estarien teòricament justificats.

Fins al saló del Palau del Quai d'Orsay on se reuneix la conferència de la pau, arriben les espurnes d'aquesta gran bullida de passions, aquest fermentar de les reivindicacions proletàries, on no manquen les agudes vibracions de la invocació a la violència. La por s'escampa per tot arreu, on l'herència dels segles ha deixat junt amb la riquesa i la cultura, romanalles jurídiques del passat tan naturals i arrelades, que és difícil sa abolicció incruenta. I per a prevenir-hi els polítics de les nacions victorioses, donen oficial entrada en els seus problemes i programes de deliberacions als anhels del proletariat.

L'home europeu, en llegir això, sent que es deixonda dins de ell una nova i millor esperança. El sentiment de la justícia social arriba a la taula dels diplomàtics, en bon hora sigui! Però la realització d'aquesta justícia social té com a condició *sine qua non*, la internacionalitat de sa fórmula. El món no viu encara en pau; d'ací i d'allà a les vores de l'Adriàtic i a les de Vístula espurnegen focs d'odi nacional encara, però arreu es considera ja, com Brentano ho afirma en plena guerra, follia l'hostilitat comercial. Paga Alemanya, més que res el mal de la destructora campanya sub-

marina, i no podrien els aliats vencedors veure's lliures de la culpa mateixa de què els alemanys són inculpats, si no feien possible arreu del món la pau social. La terra demana treball i els homes possibilitats de treball, i justícia en la distribució, com la primera d'aquestes possibilitats. Per això m'ha estat tant punyenta la lectura del clam de Rathenau, que palesa i exhibeix davant els homes europeus, el perill que corre la solidaritat del treball, la república universal de les tasques útils.

Diu així l'economista berlinès: «El poble alemany no tenia noció de la seva responsabilitat, no sabia el què era una revolució. Just és que la falta pesi a damunt nostre, però les potències podran si llegeixen en el cor d'Alemanya, reconèixer sa ignocència.

Es prenen les nostres colònies, un tros del nostre territori, les nostres naus, el nostre mineral de ferro, ens convertim en un país sense força. Acceptem el nostre fat. Tampoc eren poderosos nostres besavis, i millor que nosaltres van saber servir l'esperit de la nació. Però s'ens limiten les possibilitats, s'ens amenaça amb pendre'ns, contra les estipulacions de Wilson tres i quatre vegades l'import del dany causat a França i a Bèlgica — que són uns vint *milliards*... ¿Què s'esdevindrà? Que treballarem penosament per a mal viure, sense poder avençar, sense poder estalviar. No es renovarà la riquesa externa del país, s'enrunaran les cases i els carrers es faràn malbé, retrocedirà la tècnica, finirà la investigació científica. Ens diuen, trieu: o l'emigració, la desnacionalització, o la misèria. Es l'anihilament en tot cas...

Serem anihilats sabent-ho i preveient-ho. Serem anihilats per pobles germans, que reconeixen a Déu i al Crist, que tenen una vida moral, sentiments d'humanitat i noblesa, i fe en la civilització. Pobles que ploraran la sang que vessen, i la que anuncien hauran de vessar, que pregonen l'adveniment de la justícia i volen estatuir una lliga de les nacions, pobles que suporten les responsabilitats del destí! Malaurat qui gosi dir justícia d'aquest juí de sang! Tingueu el valor de dir-ho, de donar a les coses el seu nom! Això és la venjança!

L' hora és solemne. La sort del món és en mans de tres homes: Wilson, Clemenceau i Lloyd George. Mai semblant puixança, i amb ella semblant responsabilitat ha pesat damunt tres homes. Que pensin bé, penseu tots, homes de tots els països que l' hora és decisiva no ja per Alemanya sola, sinó per a tots nosaltres.»

II. THE EUROPA UNREST

La rúbrica general dels comentaris del mes podria formular-se en aquests mots: El malestar d'Europa. Mentre durà el conflicte hi havia una mena d'esperança tàcita i unànim, de que en acabar-se, havia de començar l'imperi del bon acord, el regnat de l'harmonia. La consigna que donaven els dirigents al poble era: «Confieu», i com que corresponia a la necessitat psicològica del moment fou observada, el sacrifici pressuposa sempre confiança. No fos aixís...

Malhauradament l' hora de les realitzacions és l' hora de les decepcions. Damunt els homes a qui està comanada la tasca urgent de restaurar la unitat d'Europa, plouen els conflictes: el conflicte de frontera txeco-polonès, el del banat de Temesvar, la conferència de Prinkipo, l'administració dels territoris de Turquia, de les colònies alemanyes, sense contar els problemes primaris de la Lliga de les Nacions, la nova correntia de les reivindicacions obreres, el problema de les responsabilitats, l'arranjament financer de la nova Europa. I aquesta complexitat fa cada vegada més difícils les solucions. S'aferren uns al prestigi de Wilson com a garantia contra el retorn de l'esperit d'agressió, lloen altres Clemenceau que encarna les valors tradicionals de França i ha oferta a son país com a fórmula salvadora la promesa: ¡No més invasió! i s'adensen els altres al voltant de Lloyd George, que és el polític d'avui, equilibri i terme de pas entre l'ahir que Clemenceau encarna i el demà que Wilson representa. Cap tendència no gosa a afirmar-se definitiva, totes són prous no més per a neutralitzar les altres; l'ordre nou, no acaba de néixer.

Un escriptor anglès, Dillon, s'en planyia en recent assaig. Ell deplorava en concret el residu d'intel·ligència entre els anglesos i els nord-americans; demanava més coratjosa energia en l'adaptació progressiva a les necessitats noves de cada jorn, i un escalf de major comprensió per les idees de Wilson. Amb prou feines, diu l'escriptor anglès, es vela el menyspreu que inspiren als polítics, als periodistes, fins als caricaturistes polítics, i no gens menys, dites idees boi arrelades en l'abstracció se les ha fet pròpies l'*élite* de la massa guerrera, que en elles hi trobà el justificant ideal de sa lluita.

L'ordre nou no acaba de néixer. Tenim la fórmula verbal no més, «Lliga de Nacions», però mentrestant l'antiga Europa és en fusió i com en el mite hel·lènic de la caldera de Medea, és precis abans morir i ésser esquarterat, que reaparéixer amb bell cos immortal. Algú, emperò, té por de perdre-hi en aquesta fusió perquè hi ha unitats naturals: la raça germànica, la raça eslava, que no desapareixeran, i per ventura, hi ha un perill en que els motlles nous on es tanquin tan formidables unitats, sien inferiors als antics, més sòlids o menys justos.

No s'afirma un ordre nou, malgrat es senti bategar en l'ambient el clam universal d'insatisfacció. Ni la consciència dels homes, ni la realitat del món volen readmetre l'organització d'ahir; l'antiga estructura es caducada i no gensmenys s'acullen els dirigents a les antigues solucions, a les fórmules tradicionals d'equilibri de les forces, sistema de tractats no esguardant que mai com avui, han de servir silenci i romandre en la penombra els homes de l'ahir, els esperits conservadors.

I a qui no volgués encara acceptar que l'ordre d'ahir és caducat, mostrem-li la revolució financiera, que com un gegant orb, es mou a les palpentes, empesa per les angúnies i fretures del moment, sense la llum d'una teoria generalment acceptada; mostrem-li la revolució social, les formes noves de la qual espanten com les lluisors del llamp, als poderosos de la terra.

Punt capital i que tot Europa esperava de la guerra, era la

supressió del fantasma de la pau armada, del immòbil colós de cer replet de projectils que ha pesat damunt la riquesa i damunt la intel·ligència d'Europa durant decennisencers. Es fora de dubte que el cost de la guerra i dels preparatius per a la guerra haurien resolt problemes paorosos com el de l'habitació humana i la riquesa territorial, i evitat catàstrofes com la revolució russa, i donat un estat de salut casi perfecta al cos social. Malgrat tot, és de temer que perdurin les condicions diplomàtiques del desastre, que l'equilibri europeu persisteixi i que no's tregui per a la pau futura el fruit que prometien els 1.700,000 morts de França, els 2.000,000 d'Alemanya, el milió llarg d'Anglaterra, les legions desaparescudes en tots els pobles bel·ligerants i que en lloc de la lliga pacífica de pobles, s'organitzi el condomini del món del qual són de temer els resultats.

III. LA CONFERÈNCIA I ELS OBRERS

Me sembla recordar que era el príncep Kropotkine que ho havia vaticinat. La rivalitat nacional apaga temporalment la lluita de classes. Temporalment! tot just esvaït el fum dels combats a les vores del Mosa i de l'Adigio esclata la lluita de proletaris i burgesos en els carrers de Berlin, i en la tribuna i en la premsa de tot el món. Tan amenaçador es fa el clam de protesta obrera, que arriba a les sales on del·libera la conferència de la pau, on es congria la màxima suma de poder que mai no hagin vist els homes.

Tornen a son lloc les aigües després de la torrentada. Tornen a la llar els homes i a la tasca els obrers. Però en quatre anys de lluita han après la fecunditat de la violència, s'han adonat de què en ses mans hi ha la garantia i l'efectivitat de tot poder, ço és la força, la coerció, i s'oposen a que les classes dirigents dels països respectius restaurin plàcidament l'antic ordre de producció que temporalment arreconaven per exigències de la guerra. La força proletària afirmà fins a l'hora de l'armistici la solidaritat nacional

de cada poble; avui sembla inclinar-se a afirmar la solidaritat internacional dels privats de propietat. Els homes d'Estat, arreu d'Europa, àdhuc en el Senat espanyol, s'ha sentit un ressó d'aquesta gran tendència, volen apaivagar les impaciències del proletariat portant a la conferència de la pau un pla internacional de reformes socials.

Repetim-ho encara un cop (que és lliçó constant dels fets), és morta l'escola de Manchester. No revolució, però tampoc evolució. Intervenció segons la fòrmula de Xenius.

Intervenció a hores d'ara vol dir internacionalisme. Es llarg ja el temps que els economistes senyalaren l'enllaç entre els fenòmens d'emigració i els fenòmens de capital, emigració del camp a la ciutat, emigració d'Europa a Amèrica, emigració d'obriers eslaus a Alemanya, d'obriers andalusos a la França europea i africana, i tantes altres. Marx en tingué la intuïció. Schulze-Gavernitz ho comprovà a Rússia; von der Golz per a Amèrica. Si la legislació social no s'estén als països més endarrerits, si es càrrega exclusiva de cultures més avançades, constituïria un premi, una prima otorgada a la barbàrie, a la primitivitat de relacions socials. Es clar que fins al 914 aquesta prima existia; però estava més que compensada per la inferioritat de la tècnica en els països mancats de legislació social, tant la tècnica de la producció com la tècnica dels transports. Avui, després de tant consum improductiu de riquesa, aquesta compensació és insuficient. I no solament serà internacional el control exercit sobre les relacions nascudes del contracte de treball, sinó les que deriven de la gestió netament capitalista dels afers. Quan Lloyd George imposava en certa manera les rendes foses, emigraven els capitals mobles cap a les caixes fortes dels bancs suïssos i es liquidaven posicions importants de la indústria anglesa, per a cercar més lliure investiment a Espanya o a l'Argentina. Tot això, eren perdues, refrecs i desgasts que l'economia vella suportava, però que estalviava la nova economia de la pau.

Ja hi havia programes traçats: La conferència que el Kaiser

iniciava i que produí la desaparició del canceller de ferro; la conferència de París en 1900 i la de Berna el 905 amb els migrats però positius resultats, de sanejar les indústries del fosfor i regularitzar el treball nocturn de la dona. Hom pot lícitament esperar una tasca més fecunda, ara, enc que no fos més que per la imminència de l'amenaça maximalista. Es clar, però, que malgrat el bon desig la tasca de la conferència de la pau, tampoc en aquest ram, on no hi ha oposició teòrica de cap mena, podrà ésser clara i definitiva. No's podran formular lleis, sinó únicament principis i deixar a la futura Lliga de les Nacions la tasca de derivar-ne textos legals. La llei extrema fóra ací, com en el dret romà és dit, injustícia suprema. Mil factors secundaris, alguns físics i constants, condicions naturals de la producció, fisiologia de la raça amb desigual duració de la vida i desigual maduresa a un mateix nombre d'anys, climes, etc., i altres de cultura, com la tradició tècnica, l'estat legislatiu, cultural, econòmic i fins aspectes de la psicologia col·lectiva imposaran diferències de detall en les lleis de cada poble per a assolir en tots un mínim de justícia equivalent.

Però això no vol dir res, sempre que hi hagin bases comuns, principis universals de legislació social, entre les quals ha d'ésser la primera evitar que països inferiors entreguin ses masses emigratòries a d'altres de més avançat capitalisme, impeding en últim terme, l'emancipació dels privats de propietat i perpetuant més del necessari el que Marx anomenava la relació capitalista.

M. REVENTÓS

DOCUMENTS I INFORMACIONS

PLA DE LA MARXA DELS TREBALLS PER A LA FORMACIÓ,
EN UN TERME DE TRES ANYS, D'UN MAPA COROGRÀFIC BOR-
RADOR DE CATALUNYA, A ESCALA DE 1 : 200,000, ENCARRE-
GAT PER LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA.

Principi fonamental. — Com s'ha indicat repetidament en reports anteriors, l'organització i desenrotllament dels treballs de formació d'aquest Mapa, com de tot altre que s'empregui, forçosament han de basar-se per a la seva justificació, sobre el principi de que, amb els medis disponibles i terme de temps fixat, ha de procurar-se que resulti millor que el més perfecte i complet dels mapes existents referents a Catalunya. Com les fulles corresponents del Mapa Itinerari Militar d'Espanya a escala de 1 : 200,000 constitueixen, fins ara, el treball cartogràfic de conjunt més acceptable, es tindran de pendre com a punt de partida per a ésser millorades, amb altres treballs parcials més exactes i detallats que es puguin aplegar dels fets fins al dia, i en el cas que no hi hagi altres dades gràfiques més precises, es revisaran i completaran les proporcionades per aquelles fulles per medi de llengües treballs de camp complementaris.

Divisió dels treballs de formació. — Segons s'indicava en el projecte de Mapa Corogràfic presentat a la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans en 26 de febrer de 1917, els treballs de formació es divideixen en els següents:

1. Aplega intensiva de treballs fets fins al dia.
2. Organització i ordre de marxa dels treballs.
3. Treballs complementaris de camp.
4. Treballs de composició i dibuix del Mapa.

Aplega intensiva de treballs. — Per manca de personal que pogués dedicar-s'hi exclusivament, i comptant amb suficients elements de formació recollits, relativament a l'escàs de delineants de què es disposava, es tenia quasi suspesa l'aplega de treballs fets per a la formació del Mapa Topogràfic a escala de 1 : 100,000, deixant-la reduïda a lo que ha anat enviant l'Institut Geogràfic, que se li de-

manava per ésser indispensable, de manera que per a la formació ràpida del nou Mapa, serà precis abans tot l'intensificar considerablement la busca i aplega de lo fet fins al dia a Catalunya pels organismes oficials i empreses particulars.

Per a això, amb personal apte i en nombre suficient, es farà lo següent:

Es seguirà buscant en els Ajuntaments de Catalunya i regions veïnes si tenen plànols de llurs termes municipals, i amb delineants es treuran les còpies, calcades sobre el mateix lloc on se trobin els originals.

Es continuaran les investigacions i demanes a les oficies tècniques de les Diputacions Provincials i Mancomunitat, «Jefaturas» d'Obres Públiques, Divisions de Ferrocarrils i Hidràuliques, Serveis de Mines, Forestal i Agronòmic de l'Estat, tant per a obtenir còpies dels treballs topogràfics realitzats per llur propi personal facultatiu, com per les dels treballs dels projectes i demandes de concessions fetes per particulars, o almenys els antecedents que es puguin recollir referents a aquests projectes particulars de ferrocarrils, carreteres, salts d'aigua, regadiu, concessions mineres i altres.

S'acabarà de recaptar de les Companyies de Ferrocarrils els quaderns dels perfils longitudinals de les vies, i tant d'elles com d'altres empreses particulars es procurarà obtenir el major nombre possible de treballs topogràfics realitzats per a les mateixes.

De l'Institut Geogràfic i Estadístic caldrà fer activar la remesa d'elements de dades de triangulacions geodèsiques de 2.ª i 3.ª ordre, topogràfiques i plànols topogràfics de termes municipals.

S'utilitzarà tot lo que es pugui de lo fet per al Mapa Geològic de la província de Barcelona a escala de 1:40,000 i per al Mapa Geogràfic de la mateixa que a l'escala de 1:100,000 està formant el Servei Provincial de Carreteres de la Diputació.

Del Dipòsit Hidrogràfic de la Marina es té quasi tot lo publicat i dels Serveis Topogràfics dependents del Ministeri de la Guerra es procurarà obtenir tot lo que bonament sia possible.

Es buscaran i treuran tota classe de dades dels centres excursionistes, i no cal dir que per a les zones fronterines del Mapa es farà ús de les fulles dels mapes oficials francesos i del d'En Schrader dels Pireneus.

Organització i ordre de prelació dels treballs. — En el projecte esmentat de Mapa Corogràfic en 14 fulles, limitades per ara de paral·lel i de meridià de 1° i 30' d'amplària angular respectivament, es proposava dreçar llurs minuts a escala de 1:150,000 per a ésser reduïdes en el fotogratat a la de 1:200,000 de publicació; però ara, amb l'objecte de formar un com a mena d'avenç del Mapa Topogràfic a escala de 1:100,000 i poder constriuir-se fàcilment, si es desitja, uns mapes murals de conjunt a aquesta escala, serà més convenient emprar-la per a les minuts, i també en lloc de dreçar directament les 14 fulles indicades, es faran les 43 del Mapa Topogràfic, o siguin les limitades per arcs de paral·lel i meridià de 30' i 15' d'amplària angular, lo qual facilitarà molt la distribució del treball.

Segons els materials de composició aplegats, es podran classificar les 43 fulles, sense comptar les dades del Mapa Itinerari Militar, en quatre categories.

1.ª Fulles que tinguin disponible aproximadament un 75 % de llurs elements totals de formació.

2.ª Fulles de les quals es compti amb prop del 50 % d'aquells elements.

3.ª Fulles de les quals no hi hagi més que un 25 %.

4.ª Fulles de les quals no hi ha més dades que les del Mapa Itinerari.

Establerta aquesta classificació, amb l'objecte de guanyar temps i tenir aviat enllestides algunes fulles, s'empendran els treballs complementaris de camp i els de gabinet, seguint l'ordre de prelació convenient perquè es vagin omplint i dreçant les minuts, començant per les de la 1.ª categoria i seguint per les de les 2.ª, 3.ª i 4.^a

Treballs de camp complementaris. — Aquests treballs seran de dues classes; uns de triangulació per a complementar les dades de les xarxes geodèsiques i topogràfiques de l'Institut Geogràfic o altres que es puguin aplegar, a les parts on manquin totalment, o siguin insuficients, per a situar sobre les minuts llurs elements topogràfics d'ompliment; altres treballs seran de topografia a les parts on no es tinguin més dades que les de les fulles del Mapa Itinerari Militar, per a millorar-les, revisant-les, completant llur planimetria, si és precís, i obtenint les dades necessàries per a la representació de

l'altimetria o relleu del terreny, que no figura en aquelles fulles.

Els treballs de triangulació ràpida consistiran en estacionar en els vèrtexs geodèsics convenients de 1.^r, 2.ⁿ i 3.^r i ordre, on n'hi hagi, per a situar des d'ells per trisecció directa els punts importants del terreny, torres d'iglésies de pobles, ermites, cims de muntanyes, etc., que siguin necessaris, o bé determinar llur situació per trisecció inversa, estacionant en els punts i observant els vèrtexs geodèsics; tant a l'un com a l'altre cas es podrà calcular la situació geogràfica dels punts o situar-los directament sobre el mapa d'una manera gràfica.

Els treballs topogràfics complementaris d'ompliment de les parts buides de les fulles consistiran en l'aixecament d'itineraris taquimètrics lleugers seguint algunes carreters, vies fèrries o cursos d'aigua, de manera que el terreny quedi dividit en zones d'uns 250 quilòmetres quadrats d'extensió. Els costats d'unió d'estacions consecutives d'aquests itineraris seran lo més llargs possibles, d'uns 800 metres per terme mig, empleant el sistema d'unió amb dos punts intermitjos observats per al càlcul de la distància; els punts de detall del terreny s'obtindran per radiació i lectura de mira fins a uns 500 metres de distància i els més llunyans i d'importància es situaran per intersecció des de dues estacions; procedint d'aquesta manera es podran aixecar amples faixes de terreny a les dues bandes de l'itinerari, i les parts centrals d'aquelles zones, que quedaran sense aixecar, s'ompliran amb altres itineraris taquimètrics molt més lleugers, o amb brúixoles i baròmetres. Uns i altres itineraris es lligaran en lo possible a vèrtexs geodèsics i punts de la triangulació ràpida anterior.

Formació i dibuix de les fulles. — A mida que es vagin aplegant els elements de triangulació i topografia necessaris per anar omplint les fulles es faran unes primeres minutes de composició o borradors de les fulles sobre paper de tela transparent a l'escala de 1 : 25,000, si tenen aquesta o altra més gran, la major part dels materials de la fulla corresponent, o la de 1 : 50,000 si aquesta fos la predominant dels plànols topogràfics disponibles, per a estalviar en lo possible el fer les reduccions o ampliacions prèvies necessàries per a posar tots els elements a la mateixa escala i passar-los fàcilment a la minuta per un senzill calcat. La deliniació i retolació d'aquestes minutes borradors es faran molt a la lleugera, sense pretendre obtenir una

perfecció extremada, donant als gruixos de les línies i a les lletres dels rètols les proporcions adequades perquè quedin amb les normals després de la reducció fotogràfica que es faci d'aquestes minuts a l'escala de 1 : 100,000.

Conseguides aquestes minuts reduïdes, amb elles i per medi d'un calcat i decalcat directe, es podran dreçar, si es desitja com hem dit anteriorment, alguns mapes murals de conjunt de Catalunya a l'escala de 1 : 100,000 de molta utilitat i conveniència, i si es decideix la publicació del Mapa Corogràfic serviran les dites minuts de models per a ésser copiades amb tota cura i perfecció per dibuixants-gravadors, obtenint-se així les minuts correctes i definitives per a llur reproducció fotolítica i el tiratge definitiu del Mapa a escala de 1 : 200,000.

Personal empleat en aquests treballs. — En aquests treballs s'ocuparà tot el personal amb què compta actualment el Servei, i que es compon d'un enginyer i d'un deliniant cartògraf de plantilla, d'un auxiliar tècnic, d'un deliniant i una delinianta-mecanògrafa temporers, treballant doble nombre d'hores de les que ara té fixades, que són 4, és a dir que seran 8 diàries, distribuïdes de 8 a 1 del matí i de 3 a 6 de la tarda. Aquest personal s'anirà augmentant a mida que es vagi necessitant, amb altre que es contractarà per treballs solts segurament per als de camp i amb un caràcter de més continuïtat, però sempre com a temporer per als de gabinet, preferint-se, dintre de la igualtat de condicions tècniques, els que puguin dedicar més hores al dia, a la fi d'avençar més els treballs.

Tant per als treballs de camp com per als de gabinet es buscarà personal tècnic avesat als de formació de Mapes, de manera que per als treballs de Triangulació i Topografia es procurarà encomenar-los a enginyers i auxiliars-topògrafs de l'Institut Geogràfic i Estadístic que actualment treballen a Catalunya, sobretot per a completar les zones on se trobin operant per compte d'aquell Centre; després d'ells es buscaran altres tècnics reputats com a pràctics en aquesta classe de treballs, i també es veurà la manera de que els membres d'algunes de les Societats d'excursionisme, que ofereixin les degudes garanties, s'ocupin de la revisió i complementació de certes fulles corresponents a les zones de l'alta muntanya de les que no es tinguin més dades que les del Mapa Itinerari Militar.

També per als treballs de gabinet es procurarà contractar alguns delinians i dibuixants-gravadors, reconeguts com especialitzats en la formació de Mapes, alguns dels quals pertanyen a les oficines tècniques de la Diputació i Mancomunitat, per lo qual no podran ésser empleats més que en hores extraordinàries.

El nombre total de persones empleades no es pot fixar a priori; el de les encarregades dels treballs de camp dependrà del nombre de fulles que es vulguin posar a compondre i de l'extensió de les parts buides de materials de cadascuna d'elles, i el nombre de delinians o dibuixants empleats serà conseqüència del de fulles que es vulgui acabar cada any. El nombre dels primers minvarà a mida que avancin els treballs, i en canvi els dels segons augmentarà a proporció de que es rebin més elements de composició de les fulles, i segurament hi haurà moment en què treballaran més de 12 delinians.

Estat actual dels treballs. — Rebut a primers de maig l'avis del Sr. President de la Mancomunitat de que aquesta segurament subvencionaria els treballs d'aquest Servei Geogràfic per a la formació d'un mapa borrador de Catalunya, el dia 4 d'aquell mes es començà a dreçar un bocet o croquis de mapa mural de conjunt a escala de 1 : 100,000, el qual fou acabat el dia 11 després de 7 dies amb més de 10 hores diàries de treball, i presentat al Sr. President i al Consell Permanent de la Mancomunitat, per a donar una idea acabada de les dimensions d'un mapa tal i de la seva conveniència.

Ratificat pel Sr. President el dia 16 de maig el seu anterior avis, sortírem el 18 cap a Madrid per a fer a l'Institut Geogràfic i Estadístic les gestions necessàries per a enterar-nos de l'estat actual i marxa futura dels seus treballs a Catalunya i recaptar novament del Director General l'autorització per a obtenir còpies de les dades de les triangulacions geodèsiques, topogràfiques i les fotogràfiques dels plànols de termes municipals, puix s'havia prohibit el treure còpies de cap mena.

L'estat actual dels treballs de l'Institut Geogràfic a Catalunya resulta que és el següent:

La triangulació geodèsica de 1.ª ordre està totalment acabada; la de 2.ª ordre, terminada per complet la de la província de Tarragona; a punt d'ésser acabada de calcular la de la de Lleida; a mig calcular tota la de Barcelona; establerts quasi tots els senyals i

QVADERNS D' ESTVDI

començada a observar la xarxa de la província de Girona. La llargària dels costats de 2.º ordre varia generalment entre 15 i 25 quilòmetres.

En quant al 3.º ordre geodèsic, està completament acabada la seva xarxa a la província de Tarragona, i als partits judicials de Vilanova i Vilafranca de la de Barcelona, i hi ha destinats cinc enginyers geògrafs per a treballar a la part meridional de la província de Lleida i resta de la província de Barcelona; però en lo que resta d'aquest any no passaran segurament gaire més al Nord del paral·lel de 41° 45' de latitud. La llargària dels costats de 3.º ordre varia entre 5 a 15 quilòmetres.

Respecte als treballs topogràfics, hi ha lo que s'indica en el quadre següent:

PROVÍNCIES	PARTITS JUDICIALS	NOMBRE DE TERMES		
		Aplegats en el Servei	Existents a l'I. G. i E.	Que es treballaran enguany
<i>Tarragona...</i>	Tortosa.....	20	1	»
	Gandesa.....	5	4	6
	Falset.....	1	1	12
	Reus.....	»	»	3
	Tarragona.....	»	»	1
	Vendrel.....	»	1	»
<i>Barcelona...</i>	Vilanova.....	8	»	»
	Vilafranca.....	14	10	»
	Igualada.....	6	11	2
	San Feliu de Llobregat.....	4	12	»
	Manresa.....	»	»	22
	Berga.....	»	»	1
	Terrassa.....	»	»	7
	Sabadell.....	»	»	11
	Granollers.....	»	»	14
	Mataró.....	»	»	10
Barcelona.....	»	»	2	
<i>Lleida.....</i>	Lleida.....	»	»	6
	Les Borges.....	»	»	17
	Cervera.....	»	»	7
Totals.....		58	40	121

L'autorització demanada per treure còpies fou concedida, quedant encomenada a un auxiliar de càlcul del mateix Institut la tasca de treure les dades de les triangulacions geodèsiques i topogràfiques, i en quant a les còpies dels plànols dels termes municipals es seguiran enviant les fotogràfiques com abans, i si per excés de treball o altra causa no fos possible l'enviu amb la urgència necessària, s'encarregaran d'elles alguns delinians d'aquell Centre.

Amb aquests antecedents i lo que tenim aplegat en el Servei dels grans plànols de les zones de regadiu del Canal d'Urgell i el d'Aragó i Catalunya, i els de les Guïlleries de l'Estat Major i voltants de Girona i altres treballs, de primer moment podem classificar les 43 fulles del Mapa en les quatre categories esmentades de la manera següent:

1.ª categoria. — 9 fulles: números 23 i 24 (Girona); 34, 35 i 39, (Barcelona); 25 i 26 (Lleida); 41 i 43 (Tarragona).

2.ª categoria. — 14 fulles: números 16 (Girona); 22, 28, 29 i 30 (Barcelona); 18, 19, 27, 31 i 32 (Lleida); 36, 37, 40 i 42 (Tarragona).

3.ª categoria. — 9 fulles: números 9, 10, 15 i 17 (Girona); 21 (Barcelona); 1, 2 i 20 (Lleida); 5 (Andorra).

4.ª categoria. — 11 fulles: números 11 (Girona); 14 (Barcelona); 3, 4, 6, 7, 8, 12 i 13 (Lleida); 33 i 38 (Tarragona).

Les fulles de la frontera francesa, que podrien ésser incloses a la 1.ª o 2.ª categoria, ho han sigut a la 3.ª, tenint en compte les dificultats que hi haurà per a omplir les parts buides que correspondran a la carena dels Pireneus.

Aquesta classificació no és definitiva, puix segurament, amb la intensificació de l'aplega de treballs existents, se'n trobaran d'altres que la faran canviar; però per ara és la que ens servirà de norma per a l'ordre de marxa dels treballs, com hem dit abans.

Així és que, abans tot, s'empendran amb tota activitat els treballs complementaris de triangulació ràpida i topogràfics d'ompliment per a poder dreçar les 9 fulles de la 1.ª categoria, les quals es procurarà acabar a la fi de l'any actual 1918.

Atesos els treballs anteriors de camp i els consegüents de gabinet, es farà tot lo possible per emprendre i, si pot ser, acabar els treballs de camp per a les 14 fulles de la 2.ª categoria, de manera que puguin començar-se a dibuixar i acabar-se l'any pròxim de 1919.

Després d'això, si es troba una solució convenient, es començaran dintre aquest any els treballs de camp per a alguna fulla de les de la 3.ª categoria, i si no és possible, es realitzaran dintre l'any vinent així com els d'algunes de la 4.ª categoria, a la fi que dintre l'any 1920 puguin ésser acabades 14 ò 15 fulles.

Durant l'any 1920 s'acabaran tots els treballs complementaris de camp per a les fulles de la 4.ª categoria, i en la primera meitat de l'any 1921, en què finirà el terme de tres anys fixat per a la formació del Mapa, es dibuixaran les cinc o sis fulles que restin d'aquesta categoria.

En el desenrotllament d'aquests treballs es tindrà present, sobretot per als de camp, de «no deixar per a demà lo que es pugui fer avui», de manera que, especialment, per als treballs de camp, es farà sempre tot lo possible, no solament per a complir el pla marcat sinó per a avançar-lo en lo que es pugui.

En quant als treballs de gabinet, amb el personal actual del Servei es van fent de moment tots els preliminars necessaris de preparar les fulles que han d'ésser primerament dreçades, les quals seran — prescindint de la 43 de «les Goles de l'Ebre», ja acabada — la 41 de Tortosa, la 39 de Vilafranca, la 23 de Girona i la 24 de La Bisbal, preparar els elements topogràfics d'ompliment disponibles i altres operacions preparatòries indispensables. Quan estigui la feina preparada i es disposi de local suficient, s'anirà prenent, com s'ha dit anteriorment, el personal que sigui necessari.

Nou local necessari per al Servei. — Insuficient el local que ocupa actualment aquest Servei a l'Institut d'Estudis Catalans, serà precís, per als treballs que s'han d'empèndre, buscar-ne un de nou, el qual, tenint en compte la classe i les hores diàries de treballs a efectuar, el nombre de persones que s'arribaran a juntar, els plànols nombrosos i de gran format que es tindran que manejar, hauria de reunir com a desideràtum les següents condicions:

Tenir uns 60 metres quadrats de superfície, amb el nombre menor possible de divisions.

Il·luminació diurna abundant.

Bona orientació i condicions de construcció perquè la temperatura no hi sigui extremada, tant a l'hivern com a l'estiu.

Situació lo més cèntrica possible per a no fatigar i no fer perdre

temps innecessàriament al personal; que estigués pròxim als altres serveis tècnics de la Diputació i de la Mancomunitat per a rebre d'ells les dades que puguin proporcionar i recíprocament donar-los els antecedents geogràfics que necessitin; amb aquest mateix objecte convé que el nou local no estigui gaire allunyat de la Secció de Geografia de la Biblioteca de Catalunya; però convé que estigui isolat en forma tal que les converses no destorbin els treballs de càlcul i altres que necessitin d'un gran silenci.

De no ésser possible reunir a la vegada totes aquestes condicions, seran preferibles les de l'abundància d'espai i il·luminació diurna, bona temperatura i quietud, que són les que poden afavorir més directament i intensament la producció del treball.

Material necessari. — Per als treballs de camp es procurarà passar amb el que té adquirit el Servei, i, si no fos suficient, es veurà la manera de fer-se'n deixar de més, temporalment, per algun altre Servei tècnic, i que el personal contractat treballi amb instruments propis. Potser es tindrà d'adquirir algunes brúixoles de mà i baròmetres per als treballs lleugers de muntanya, encara que per les circumstàncies actuals és molt difícil de procurar-se'n.

Per als treballs de dibuix potser es tindrà d'adquirir un o dos pantògrafs de reducció més, encara que no siguin de la precisió del suspès que té el Servei, i serà precís fer construir més taulells i taules grans de dibuix, armaris arxivadors, tamborets i comprar atuells i papiers de totes classes de dibuix en gran quantitat.

Reproducció i publicació del Mapa. — A mida que es vagin acabant les minutes borradores i reduïdes totes elles fotogràficament a l'escala de 1 : 100,000, si es decideix la publicació del Mapa, podran ésser copiades amb tota cura i perfecció per dibuixants gravadors, sobre paper-cartolina especial, i reproduïdes després a l'escala que es desitgi pel sistema dit fotolit o altre procediment de fotogravat semblable. En aquest Mapa s'emplearan els signes convencionals més usats en la Cartografia moderna, i el relleu del terreny es figurarà amb corbes de nivell de 50 en 50 metres on hi hagi dades suficients, complementades amb un lleuger ombrejat o difumat amb tons de color convenients; on no es disposi d'aquelles dades necessàries, no es posarà més que aquest ombrejat amb cotes isolades de nivellació, però fent de manera, com en alguns mapes estrangers,

que no desentoni, la part sense corbes de nivell de la que n'ha de tenir.

Com a censura i comprovació de les minutes, a més de les que constantment es vagin fent durant el desenrotllament dels treballs, abans d'ésser copiades definitivament pels dibuixants gravadors per a llur reproducció, s'enviaran les reduccions fotogràfiques de les minutes als Serveis tècnics de la Mancomunitat i de la Diputació per a llur revisió, fent lo mateix amb les societats científiques i d'excursionisme i amb algunes persones reputades com a molt coneixedores de les zones representades a les fulles.

Procedint d'aquesta manera, si Déu ajudant, els treballs de camp i de dibuix resulten bé, i encertada finalment la factura de la publicació del Mapa, aquesta serà segurament remuneratòria per a les entitats que l'hagin subvencionat, per la gran demana que es fa i la necessitat que se sent d'un Mapa que sia millor que els existents actualment de Catalunya. *L'Enginyer Cartògraf, JOSEP DE RIVERA.*

Barcelona, juny de 1918.

LA CATALUNYA QUE TREBALLA I QUE JUGA

Badalona.— El professor d'ortografia catalana senyor Riera, que anualment ve explicant la seva especialitat a la «Biblioteca», ha començat en aquest mes les seves classes.

Terrassa.— El senyor J. Baltà, director de l'Escola Industrial professà unes conferències versant sobre el tema «Instrucció moderna de la classe obrera». L'enginyer industrial senyor Terruella, altra conferència referent a «Les forces motrius». El Senyor Rigol, «Coses d'Amèrica i coses d'Espanya», i el senyor Ferrer, secretari de l'Escola Industrial, parlà de «Matèria i Energia».

Ciutat de Mallorca.— El Centre Regionalista ha començat de preparar la instal·lació d'una biblioteca en el seu domicili social. Així mateix ha establert una càtedra d'Història catalana que professa el senyor Benet Pons.

LA CATALUNYA QUE TREBALLA I QUE JUGA

En el mateix Centre seran inaugurades classes pràctiques gratuïtes de Llengua mallorquina.

Tarragona. — L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ha instaurat dues classes de Gramàtica catalana en cada una de les Escoles normals de mestres i mestresses.

La càtedra d'Arqueologia fou inaugurada solemnement amb assistència de les autoritats. El catedràtic és el reverend doctor Canillera.

Olot. — La Biblioteca constituí el seu patronat nomenant presidents honoraris al de la Mancomunitat i al senyor Eugeni d'Ors, i al Sr. alcalde d'Olot.

La Biblioteca ha tingut el moviment següent durant el mes de novembre:

Dels 564 lectors que han concorregut a la Biblioteca, han de manat 687 obres, el qual nombre dividit per matèries correspon: Literatura, 189; Belles Arts, 137; Obres generals: Història, 101; Ciències aplicades, 37; Filosofia, 32; Ciències pures, 31; Filologia, 14; Religió, 11.

Ripoll. — El Centre Republicà Autonomista ha inaugurat les seves escoles nocturnes.

Figueres. — Diumenge dia 22 de novembre fou posada la primera pedra de la Biblioteca Popular que la Mancomunitat de Catalunya construirà en aquella població. Pronunciaren parlaments el senyor alcalde, el senyor director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat i el conseller de la mateixa senyor Martí Inglés.

Canet de Mar. — Han estat començades les obres per a la instauració de la Biblioteca Popular concedida per la Mancomunitat a aqueixa vila.

Valls. — La Biblioteca Popular ha estat concorreguda, durant el mes de novembre darrer, per 445 llegidors, que han consultat 772 obres. D'elles 182 de Literatura, 125 d'Història, 117 de Belles Arts, 99 de Ciències socials, 83 de Filosofia, 48 de Filologia, 46 de Religió, 39 de Ciències pures, 17 de Ciències aplicades. S'assenyala una gran concurrència d'infants.

Gavà. — L'Escola de l'Ateneu Popular celebrà una exposició de treballs escolars.

INFORMACIÓ

TASQUES ESCOLARS. — El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Indústria, inaugurarà les seves tasques escolars amb una solemne festa en la qual el docte Director de l'Escola d'Alts Estudis Comercials, senyor Miquel Vidal i Guardiola, dissertarà respecte als deures socials de la nova generació autonomista.

L'Escola Superior d'Agricultura ha començat el curs de pràctiques de degustació de vins, licors i begudes anàlogues a càrrec del doctor Pere J. Girona.

L'Acadèmia Internat de Santa Teresa de Jesús es proposa inaugurar unes classes de Llengua i Literatures catalanes.

L'Ateneu Enciclopèdic Popular inaugurarà les tasques del curs corrent. Diversos conferenciants dissertaren a propòsit de l'educació popular després de la guerra. El senyor Montua, escapdellant el seu punt d'obrir patentitzà l'endarreriment en que es troba la legislació d'instrucció pública espanyola. El senyor Clarà es declarà rousseaunià i afirmà que l'orientació de l'Ateneu era organitzar la democràcia política de Catalunya. El senyor Valentí Camp clama per l'alliberació de les classes populars catalanes. El senyor Layret es declara partidari de la democràtizació de l'ensenyança. L'acte acabà amb un bell parlament del diputat senyor Sansalvador.

Al mateix Ateneu el senyor Fabra Ribas dissertà sobre la «Política interior i exterior d'Espanya», en tò alentador i advocant per a que sia esvaït el pessimisme secular dels espanyols.

A L'ATENEU ENCICLOPÈDIC POPULAR. CURS BOSCH GIMPERA. — Els dimarts, dijous i dissabtes, el prof. Bosch Gimpera, membre de l'Institut, ha donat un curs sobre «Prehistòria i començaments de la vida històrica a Europa». El programa de les lliçons era el següent:

Conferència primera: «La més antiga Edat de la pedra». — L'aparició de l'home a la Terra. El desenrotllament de la civilització. L'evolució de la cultura fins a la formació dels grans estats històrics. Fonts

de coneixements d'aquesta evolució: l'Etnologia i la Prehistòria. Les Edats prehistòriques. L'Edat de la pedra i els seus períodes. El Paleolític. El progrés tècnic de l'utilitatge en relació amb l'evolució de la cultura. L'aparició de l'art al paleolític superior. La vida social i la religió al paleolític.

1 Conferència segona: «La segona Edat de la pedra: el Neolític». — La transformació de la vida i el començament de l'organització civil. Les noves formes de l'habitació i de la sepultura. La cultura espiritual. Els progressos tècnics i el perfeccionament de l'utilitatge. La formació de cercles de cultura. El coneixement de la metal·lúrgia del coure i la civilització eneolítica. L'entrada a la vida plenament històrica dels pobles d'Orient. El moviment de pobles a Europa: els indogermans.

2 Conferència tercera: «L'Edat del bronze». — Els pobles de l'Edat del bronze amb història coneguda. Les primeres notícies que a través d'aquestes tenim dels pobles prehistòrics d'Europa. Les bases d'una cronologia ferma per a les Edats prehistòriques. Els pobles europeus: la família indogermànica: germans, celtes, italiotes i grecs. Els pobles no indogermànics: els ligurs. L'ur civilització material i espiritual.

3 Conferència quarta: «La primera Edat del ferro». — L'ús del ferro. El contacte íntim entre els pobles històrics d'Orient amb Europa. Els començos de la història grega. Les incursions dels fenicis al Mediterrani. Els etruscos, els començos de Roma i les primeres colonitzacions gregues d'Occident. Les primeres expansions cèltiques. Les primeres notícies dels pobles ibèrics. La cultura de l'Europa bàrbara a la primera Edat del ferro. L'anomenada civilització d'Hallstat.

4 Conferència cinquena: «La segona Edat del ferro». — La influència grega a la transformació de la cultura de l'Europa bàrbara. El contacte dels colonitzadors grecs amb les tribus gal·les de França i amb els íbers d'Espanya. Els progressos de l'organització civil, de la cultura espiritual i de la tècnica. La cultura cèltica anomenada de «La Tène» i la cultura ibèrica. Els moviments dels pobles bàrbars a la segona Edat del ferro.

5 Conferència sisena i última: «La fi de la prehistòria a Europa». — La successiva romanització d'Ibèria, de les Gàl·lies, la Bretanya i del Rin. Les lluites dels romans amb aquests pobles. El fracàs de la dominació de Germània i la colonització del «Limes». La perduració de la

prehistòria a Alemanya fins a les invasions germàniques que destrueixen l'Imperi. Els últims pobles prehistòrics d'Europa: eslaus i escandinaus.

Cada conferència anà acompanyada de nombroses projeccions.

PRIMERA PEDRA DE LA BIBLIOTECA POPULAR DE FIGUERES. — El dia 22 de desembre tingué lloc la magnífica festa. Nombroses personalitats hi havien acudit i la gent hi anà conscient d'allò que fóra per a la ciutat empordanesa la futura Biblioteca.

L'alcalde dirigí la paraula al poble, dient que aquell acte era una victòria per la ciutat que alçaria el gentil edifici d'una Biblioteca al lloc on abans hi havia bastida una presó.

«La Mancomunitat de Catalunya — seguí dient — representació autèntica de la nació, va expandint arreu ses obres de cultura, esperança de la Catalunya de demà. Una d'elles són aquestes Biblioteques que per tota la nostra terra van aixecant-se; per tant, no podia l'Ajuntament de Figueres romandre per més temps peresós, i sol·licità la implantació d'una d'elles a la nostra ciutat. Aquesta institució de les Biblioteques és esperançadora per a Figueres, car la seva implantació farà propera la realització de les altres obres que l'Ajuntament té projectades, i, com enlloc més, l'obra expandidora del Govern de Catalunya esdevindrà aquí més fecunda.»

Ja colgada la pedra s'alçà a parlar el director d'Instrucció Pública, D. Eugeni d'Ors. Comença dient que era símbol massa fàcil al desenrotllament retòric la construcció d'una biblioteca on havia estat emplaçada una presó. Això també podia dur a pensar com, en contrària actitud a governs d'abans, era donada a la ciutat alguna cosa. Però l'actitud del governant o de l'intel·lectual que dóna alguna cosa, no és prou digna i és alhora un acte d'una infior vana que no ens podria plaure. Caldria, en compte d'aquesta actitud vanitosa, més aviat un acte de contrició. Perquè són els dirigents, els intel·lectuals, els culpables que manquessin a Catalunya biblioteques, que manquessin als pobles aquelles institucions de cultura sembrades tot just avui; que fos oblidada l'obligació tinguda vers els pobles com Figueres on hi havia ja abrandada una flama d'ideal.

«L'esperit — s'havia dit — bufa on vol». Però desordenadament, no alçaria sinó pols. L'esperit necessita una flauta per mans humanes

construïda. A l'esperit li calen instruments, art, tècnica, perquè pugui produir no sorollosa remor sinó ja música.

La construcció de Biblioteques — continua dient — és funció d'Estat. El fet que ahir el Govern de Catalunya hagués signades les conclusions de constitució definitiva de l'Estat català, sembla que hagi produït alguna alarma. Però ja aquí el Govern nostre obrava en funció d'Estat. El Govern nostre recollia una funció d'Estat abandonada com era dotar Catalunya d'una cultura. Nosaltres la recollim, i podem per això dir que no ens venia d'ahir sinó d'abans el trobar-nos constituïts en Estat propi.

Després diu com no són qualificacions oficials que donen a una ciutat l'ésser, entre les altres, primària o secundària; és només l'elevació del treball, les belles activitats a què es dona, i així una ciutat on la premsa dona tals fruits, com aquesta ciutat empordanesa, mereix bé el nom de ciutat primera. Però ja havem dit que aquest impuls espiritual, aquesta flama, aquest vent, cal que bufi en flautes per bons artistes construïdes, i aquests instruments, aquest art, aquesta tècnica, és la nostra labor cabdal d'avui. Labor tan prometedora i escaient si s'esdevé que la nostra petita República coroni ciutats com és ara Figueres.

S'alça llavors don Martí Inglés, diputat, que hi anava en representació del Consell, i invita la ciutat de Figueres a continuar adherida a l'obra de cultura del Govern català.

Digué que treballar per Catalunya era ja treballar per la possible, somniada Federació Ibèrica, i cità llavors unes paraules d'En Maragall profètiques, en què parla de la vida única per a Espanya, oberta «als quatre vents dels mars que la volten, vivint en la llibertat dels seus pobles, cadascun lliure en si, traient del terror propi l'ànima pròpia, i de l'ànima pròpia el govern propi». I acabà dient que fóra un honor per a la Mancomunitat «d'ajudar a la ciutat de Figueres en l'obra del seu renaixement, convertint-la en capital digna d'aquest Empordà, terra de llibertat».

PRIMERA REUNIO DE BIBLIOTECÀRIES DE LA MANCOMUNITAT. — En el Reglament pel qual es regeixen les Biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya és disposat que les senyoretas bibliotecàries es reuneixin un cop cada any a llur antiga escola.

Aquesta reunió, que té per objecte primordial el posar de nou en contacte el centre d'ensenyament amb les antigues deixebles unificant així la tasca de cultura a aquestes encarregada, comporta evidentment ultra això, un alt interès emotiu pel fet d'ajuntar per uns dies persones en altre temps unides en un treball comú, i avui, per deures de la pròpia professió dispersades per diversos indrets de Catalunya, laborant, però, conscientment per una mateixa obra de cultura.

La primera reunió tingué lloc a darreries del passat desembre. L'Escola de Bibliotecàries, d'acord amb la Direcció d'Instrucció Pública, organitzà diversos actes per acomplir el fi pedagògic i de perfeccionament tècnic d'aquesta reunió, ensems que per a fer agradable l'estada de les antigues alumnes a Barcelona.

CONFERÈNCIES A L'ESCOLA DE BIBLIOTECÀRIES.—

El dia 23 de desembre, el director de la Biblioteca de Catalunya i professor a l'Escola de Bibliotecàries senyor Jordi Rubió donà a aquestes una conferència en la qual tractà dos temes d'alt interès tècnic per al funcionament de les Biblioteques Populars: les sales de referència i les llistes de llibres («booklists» o «reading lists» dels anglesos). Les sales de referència són llocs on s'ajunten les obres de consulta breu, tals com enciclopèdies, anuaris estadístics, potser també diaris, etcètera. Aquesta secció — digué, — ha d'anar separada de la resta de la Biblioteca, si no en una sala a part, tal com fóra més convenient, al menys en una secció separada dels altres llibres de la Biblioteca, prop de la porta a ésser possible, tal com és fet a la Biblioteca de Catalunya. Les llistes de llibres són guies de lectura en les quals s'ajunten diversos llibres d'interès en relació a un tema concret. Aquest tema pot ésser determinat per un fet d'actualitat (la vinguda d'un savi estranger, per exemple, serà motiu perquè la Biblioteca formi una llista de les seves obres originals que es refereixin a ell, etc.), o bé per motiu d'indole constant; per exemple el fet que en el catàleg no resultin ben agrupats els llibres referents a un tema obliga al bibliotecari a procurar suplementar el catàleg amb una llista de llibres referent al tema en qüestió, on s'ajuntin els llibres que en el catàleg estan dispersats entre diverses seccions.

Abans, don Eugeni d'Ors havia dirigit unes breus paraules a les bibliotecàries, en les quals remarcà les greus responsabilitats que la

pòst-guerra havia portat damunt les dones i la necessitat d'una ferma preparació intel·lectual per a exercir amb consciència les funcions que els actuals esdeveniments polítics i socials atribuiran sens dubte a la dona. Cal que les bibliotecàries — digué, — dones dedicades des d'ara a una noble professió intel·lectual, sentin damunt seu llur responsabilitat i lluitin constantment per una major perfecció.

El mateix dia D. Rafel Campalans, professor a l'Escola, donà una conferència sobre «La literatura científica actual».

El conferenciant s'ocupà de les modernes teories de la constitució de la matèria, de la degradació de l'energia i en general de la revolució que darrerament s'ha operat en la ciència física. Indicà les obres fonamentals respecte a cada un dels temes tractats.

El dia 24, tingué lloc la darrera de les conferències, que versà sobre «Literatura catalana actual» i fou donada per don Manuel de Montoliu. Després d'un breu exordi, en el qual exposà el senyor de Montoliu la funció que a la dona pertoca en la formació del gust literari de la nostra època, assenyala les característiques de la producció literària catalana actual, que són dues: una aparent escassetat de producció que no és esterilitat, sinó al contrari, plenitud espiritual concentrada, i un predomini absolut de la poesia lírica.

EL MAGISTERI I L'AUTONOMIA DE CATALUNYA. —

Amb el fi d'aconseguir un guiatge dels mestres de la nostra terra, s'és començada una labor de propaganda i d'assenyalament d'actituds davant el problema català.

A l'«Ateneu Enciclopèdic Popular», En Jaume Bofill i Matas, President de «Nostra Parla», ha obert el cicle d'aquesta casa. Com a polític — com a «profesional del seny» — digué la valor que tindrà per Catalunya i pel magisteri l'endegament de les seves necessitats i aspiracions. Els polítics catalans saben que hom no pot obligar el sacrifici quotidià d'una classe i que per això creuen que deu millorar la situació. Avalà aquesta voluntat amb la mostra de les institucions creades per la Diputació i l'Ajuntament nostres. Ultra un ressenyament felç de les característiques de la futura escola catalana, de la unitat nacional de tots els mestres ocupats en l'ensenyament primari, confessà la vergonya i àdhuc la indirecta eficàcia que esdivendria

d'una oposició a l'abrandament de Catalunya tota, per una temor originada d'interessos materials — d'interessos de classe.

A la «Amics de la Instrucció», el filòleg En Lluís Nicolau d'Olwer, regidor de la Comissió de Cultura del nostre Ajuntament, parlà de «El Municipi i l'ensenyament». Mostrà com dins de Casa la Ciutat senten una voluntat infinita per a resoldre el problema de l'ensenyament. Facilitats obertes als mestres, ajuts pecuniaris. Construccions de locals escolars, creació de cantines, d'escoles d'adults... Llevat de totes aquestes consignacions, el nostre Ajuntament fa molt més. Una de les intervencions que més poden manifestar aquest ataçament amorosívol envers els mestres oficials, és l'aplicació d'un pressupost de 145.000 pessetes per al millorament de serveis que paga l'Estat i que ell sol deuria curar. L'Ajuntament madrileny cobreix aquestes mateixes despeses amb una mitja dotzena de milers... — A. R. R.

CONFERÈNCIES SOBRE VOLCANISME. — La classe de Geologia del Col·legi Màxim de Sant Ignasi de Sarrià, celebrà el dia 26 de l'actual gener, una extraordinària sessió científica sobre els fenòmens principals del volcanisme. El P. Tomàs Mahon exposà les parts dels volcans, els fenòmens precursors de les erupcions i les classes de materials llançats; el P. Lluís Canals, feu una classificació dels volcans i de les varietats en els cràters; i el P. Ismael Accensi considerà el repartiment geogràfic dels volcans i les causes del volcanisme. Totes les exposicions anaren il·lustrades amb projeccions fotogràfiques.

ELS QVADERNS D'ESTVDI venen apareixent, degut a l'anormalitat extrema de les circumstàncies per que aquest curs ve travessant Catalunya, amb un considerable retràs. Els seus lectors i amics sabran perdonar aquesta involuntària deficiència.

T A U L A

T A U L A

ARAGÓ, FRANCESC		SOLÉ I OLIVÉ, FELIP	
Quan jo anava a estudi	30	Organització dels estudis del magisteri.	12
C.			
Les Biblioteques populars	95		
CREXELLS VALLHONRAT, J.		CURSOS MONOGRAFICS	
Eduard Claparède	1	D'ALTS ESTUDIS	
Alois Riehl	161	I D'INTERCANVI	
La Filosofia de Benedetto Croce	241		
HARALD HOFFDING		BOSCH I GIMPERA	
Sören-Kierkegaard	87	Assaig d'una sistematització de la prehistòria a la península ibèrica	178, 278
HOMS, ELADI		GAUCHAT, LOUIS	
El gust literari dels nens	250	La Novel·la francesa en el segle XVII	98
MANTERO, JOSEP M.			
La teoria dels conjunts	272		
PALAU VERA, JOAN		DOCUMENTS	
Els Instituts geogràfics de Suïssa	81	I INFORMACIONS	
REVENTÓS, M.		—Adjudicació d'una escola local d'indústries a Canet	202
Política Internacional:		Creació d'una comissió d'educació general, enclosa en el departament d'Instrucció pública de la Mancomunitat.	115
La llibertat i la Societat de les Nacions; la continuïtat i la renovació d'Anglaterra.	166	Escola especial d'infermeres auxiliars de medicina	107
Noticiari; revolució política i revolució econòmica de la nova Europa: The Europa unrest: la conferència i els obrers.	289	Escoles locals d'indústries	196
		Informe sobre organització de socors als obrers sense feina	36

— Informe de la Direcció d'Instrucció pública sobre el concurs per a Escoles de Comerç de 1917 204

— Informe de la Direcció d'Instrucció pública sobre la creació d'una Escola d'Alts Estudis Comercials 119

Pla de la marxa dels treballs per a la formació d'un mapa corogràfic borrador de Catalunya 302

Premi Monturiol 203

LLIBRES

Bella terra, bella gent (J. Carner) 212

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya 220

Contrabaedecker (Alexandre Plana) 58

Ciència i filosofia (J. Ingenieros) 61

Cours de psychologie (E. Baudin) 60

Com s'ordena i cataloga una biblioteca (J. Rubió) 217

Descartes (L. Dimier) 60

Dret Municipal vigent (I. Lloret) 214

Elementos de filosofia ética (F. Dalmau) 62

El regionalismo (J. Charles-Brun) 218

Entomologia de Catalunya: Coleòpters 57

Flora de Catalunya 57

Flors Lul·lianes (A. Valls) 58

Floricultura i arboricultura (G. T. Grignan) 217

Frases famoses (Ll. Segalà) 215

Gramàtica catalana (P. Fabra) 131

Higiene de l'alimentació (J. Tarruella) 215

Història del Derecho de Cataluña (G. M.ª de Brocà) 59

History of the American People (Woodrow Wilson) 126

La vue universitaire à Paris (P. Boyer) 59

La antigua civilización ibérica en el reino de Valencia (J. Almarche) 62

La cuestión regional de Castilla la Vieja (L. Carretero) 62

Le subconscient integral (E. Abramowski) 60

Les planetes del Verдум (J. Carner) 57

La Metafísica de F. X. Llorens 213

Lingüística (Ll. Nicolau) 216

Les construccions escolars 218

Les absències paternals (J. M. López-Picó) 219

Manuel Milà i Fontanals (A. Rubió i Lluch) 55

Nacionalisme (E. Prat de la Riba) 58

Nocions d'indumentària (Ll. Labarta) 214

Proyecto de código de seguro nacional con exposición de motivos y proyecto de ley básica (A. Bunge) 208

Reformes en la Legislació Mercantil (T. Monegal) 54

The State : Elements of Historical and Practical Politics (Woodrow Wilson) 126

Treballs del Servei Tècnic del Paludisme 55

Treballs de la Societat de Biologia 55

REVISTA DE REVISTES

Apreciació estètica de pintures per infants (Rudolf Pinner) 228

T A U L A

<p>Defectes de dicció en escolars i manera de curar-los (Walter Babcock Swift) 231</p> <p>Definicions i delimitacions dels termes psicològics 223</p> <p>Education of an imperial race To-Morrow (Mc. Millan) 66</p> <p>El juego y la formación de los hábitos según H. S. Curtis 132</p> <p>Foreing teachers in english schools. Who chali teach fo-reing language? 135</p> <p>La bibliografia de la ciencia (P. Otlet) 64</p> <p>La vieja y la nueva Universi-dad (López-Aydillo) 63</p> <p>La música a l'Escola del demà (M. Chevais) 68</p> <p>La mémoire (H. Piéron) 221</p> <p>Le concept moderne de la phi-losophie (A. Chiappelli) 70</p> <p>Les tasques intel·lectuals de la dona (G. Lombroso) 139</p> <p>L'Humanisme novell (G. Sar-ton) 137</p> <p>Per l'educació mixta (C. Dau-ce) 67</p> <p>Pour un enseignement philoso-phiqne nouveau (E. Cramaus-sel) 69</p> <p>Una càtedra de filosofia de les ciències (M. S. Victoria) 71</p> <p>Une nouvelle carrière feminine: «La céramique», par J. P. Crou-zet-Ben-Aben 230</p> <p>Universidad y filosofia (A. Vi-dal) 73</p>	<p>Conferències sobre volcanis-me 320</p> <p>Congrés d'Estudis bascs a Oña-te 78</p> <p>Curs Bosch Gimpera 314</p> <p>Cursets i conferències 238</p> <p>El magisteri i l'autonomia de Catalunya 319</p> <p>Els nens francesos 79</p> <p>Els Quaderns d'Estudi 320</p> <p>Ensenyament del català 237</p> <p>Escola d'Alts Estudis Comer-cials 142</p> <p>Escola d'Infermeres auxiliars de Medicina 235</p> <p>Escoles mercantils a Sabadell 76</p> <p>Eusebi Güell i Bacigalupi 75</p> <p>Guillem M.ª de Brocà 234</p> <p>Guillem Reynés i Font 141</p> <p>Josep Pella i Forgas 140</p> <p>Josep Morató i Grau 142</p> <p>Josep Amargós i Samaranch 234</p> <p>La llengua catalana i l'ense-nyament primari 80</p> <p>Manifest dels universitaris 239</p> <p>Manuel Dalmau 234</p> <p>Noves Escoles 238</p> <p>Per l'autonomia universitària 78</p> <p>Primera pedra de la biblioteca popular de Figueres 316</p> <p>Primera reunió de bibliotecàries de la Mancomunitat 317</p> <p>Ramon N. Comas 75</p> <p>Societat de Biologia 239</p> <p>Taquigrafia catalana 238</p> <p>Tasques escolars 314</p>
--	---

INFORMACIÓ

Començ de curs	238
Concurs de jocs d'infants	77
Concurs	238
Conferències a l'Escola de Bi-bliotecàries	318

LA CATALUNYA
QUE TREBALLA I QUE JUGA

Badalona	312
Balaguer	233
Berga	233
Canet de Mar	313
Figueres	313

QVADERNS D'ESTVDI

Gavà	313
Girona	233
Juneda	233
Lleyda	233
Mallorca	233, 312
Manresa	233
Mollerusa	233
Olot	233, 313
Palafrugell	233
Ripoll	313
Tarragona	233, 313
Valls	313
Vilanova i Geltrú	233

FULLETINS

Isòcrates a Demonic (traducció de les alumnes de l'Escola Superior de Bibliotecàries).
Glosari MCMXI, per Xenius.
Les Bucòliques de Virgili, traducció de Llorens Ribet.

GRAVATS FORA DE TEXT

Retrat d'Eduard Claparède.
» de Sören Kierkegaard.
» de Alois Riehl.
» de Benedetto Croce.